

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Från kristid till orostid

Från kristid till orostid

© MSB – Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Skribenter: Eva Rundkvist, Per Larsson, Anna Teljfors och Key Hedström

Redaktion: Maja Hult, Fredrik Höglund och Marie Kämpe

Foto omslag: MSB, Thomas Henrikson

Tryck: Åtta45

Produktion: Advant

Publikationsnummer: MSB2655 – januari 2026

ISBN-nummer: 978-91-7927-678-2

Prolog

Denna skrift handlar om arbetet under åren 2009–2025 med att stärka beredskapen i hela samhället, och i hela hotskalan, sett ur Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps perspektiv.

I prologen ger den första generaldirektören Helena Lindberg en bakgrund till att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) bildades. Helena Lindberg ledde arbetet i den organisationskommitté som under 2008 ansvarade för bildandet av den nya myndigheten, och var generaldirektör 2009–2017.

Den 26 december 2004 inträffade en jordbävning som framkallade en tsunami i Indiska oceanen. Minst 226 000 människor miste livet, och över 5 miljoner beräknas ha blivit hemlösa. 543 svenskar omkom, och över 1 500 svenskar skadades. Runt 20 000 svenska turister befann sig i drabbade turistområden, främst i Thailand. Olyckan avslöjade allvarliga brister i den svenska beredskapen.

Före, under, efter!

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap skapades som en konsekvens av flodvågskatastrofen 2004. Sverige kunde inte hantera en större kris. Förmågan att samordna åtgärder saknades och ingen hade ansvar för en gemensam lägesbild.

Utrikesdepartementet saknade användbara riktlinjer och stod därför handlingsförlamat de första viktiga dygnen efter flodvågskatastrofen. Det brast i informationsöverföringen. Räddningsverket hade erfarenhet av att hjälpa nödställda i andra länder, men hade inget uppdrag för att hjälpa svenska medborgare utomlands. Krisberedskapsmyndigheten hade regeringens uppdrag att planera före och att utvärdera efter kriser, men inga operativa uppgifter. Styrelsen för psykologiskt försvar hade krympt till ett 15-tal anställda och hade inte heller i uppdrag att hantera kriser.

Det var frustrerande att se annars dugliga myndigheter som inte fick eller kunde ingripa, och deras svårigheter att samordna arbetet när det väl kom igång.

Efteråt granskades hanteringen av 2005 års katastrofkommission som var tydlig i sin kritiska analys och konkret vad gäller förslag till åtgärder. Försvarsberedningen landade i liknande slutsatser och den dåvarande regeringen tillsatte en utredning för att utforma ett system med en krisledande myndighet.

Regeringen skrev bland annat i sina direktiv att myndighetens uppgifter bör innefatta att

- sammankalla berörda aktörer
- ansvara för prioritering, ledning och samordning av den operativa krishanteringen på nationell nivå
- samordna myndigheternas information till allmänhet och medier
- verka för ett effektivt resursutnyttjande av samhällets samtliga resurser
- verka för ett effektivt resursutnyttjande av internationella förstärkningsresurser enligt etablerade rutiner för internationell resurssamverkan
- koordinera stöd till den lokala och regionala nivån
- besluta om sektorsövergripande åtgärder och prioriteringar i den utsträckning som det är nödvändigt med hänsyn till situationens art och omfattning
- utvärdera och ta tillvara erfarenheter av genomförd krisledning.

I stort kan man säga att det också blev dessa uppgifter som idag utförs av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, men i det slutliga förslaget försvann begreppet krisledande myndighet. Det här innebär att myndigheten har utvecklat förmågan att lyssna in och övertyga, istället för att peka med hela handen för att kommendera fram samordning av åtgärder och effektiv resursanvändning. Det har också handlat om att stödja övriga aktörers eget beslutsfattande genom information och lägesbilder, allt förmedlat med hjälp av moderna kommunikationslösningar och gemensamma system. Samordningsrollen kan vara tålamodskrävande, den berör ofta många aktörer och kräver ibland snabba beslut där den fullständiga lägesbilden ännu inte klarnat.

Det noggranna förankringsarbetet för att skapa samsyn inför kriser betalar sig. Sveriges beredskap och förmåga att hantera olyckor, kriser och krig har stärkts. Men nöjd kan man aldrig vara, beredskap kräver ständigt utvecklingsarbete!

Mot bakgrund av det försämrade säkerhetspolitiska läget är det värt att nämna att MSB bildades då totalförsvaret avvecklades och civilt försvar prioriterades ner. Men så kom den ryska attacken mot Georgien i augusti 2008 som bekräftelse på att den nya myndigheten måste ta höjd även för den yttersta av kriser, kriget. Civilt försvar har därför varit en del av MSB:s uppdrag från första dagen, men området har fått allt större betydelse sedan regeringen 2015 beslutade om att återuppta totalförvarsplaneringen. Sverige satsar nu mycket resurser för ett effektivt modernt totalförsvaret, och har då stor nytta av det utvecklingsarbete som MSB drivit i många år tillsammans med andra myndigheter och organisationer, och framför allt av den operativa uppgift myndigheten har.

Det finns en mängd erfarna människor som har varit med om komplexa olyckor och kriser många gånger. Det är människor som vet hur det går till att överbrygga motsättningar mellan olika organisationskulturer under stress, hur man får fram samordnade beslut om åtgärder, prioriterar resurser och information samt hur man stöttar andra aktörer. Det här bygger även uthållighet, en ibland bortglömd förmåga.

Det är också glädjande att den akademiska disciplinen på området har vuxit och börjar mogna. Erfarna praktiker som har stöd av tvärvetenskaplig forskning är som armering för en effektiv krishantering, bortom stuprörstänkande.

Resan mot förändring

Nu går myndigheten vidare i ett utvecklat uppdrag, där ett modernt civilt försvar kommer att bygga vidare på den beredskap samhället har utvecklat efter flodvågskatastrofen 2004. Ett par iakttagelser önskar jag skicka med den framtida verksamheten:

Det system som utvecklades för totalförsvaret under efterkrigstiden var resurskrävande och inte anpassat för fredstida kriser. Fredstida kriser eller stora olyckor vet vi dock med säkerhet kommer att inträffa, och de kan dessutom komma att utnyttjas hänsynslöst av en angripare. Det är därför klokt att fortsätta utvecklingen av beredskapen för olyckor och kriser, tillsammans med de mått och steg som behövs för samhällets motståndskraft, resiliens, vid ett väpnat angrepp. Samma samhälle som fungerar i fredstid ska ju fortsätta fungera om kriget kommer. Det vore olyckligt om man återfaller i tankebanor där resurser som behövs vid höjd beredskap inte kan nyttjas i den fredstida beredskapen.

I den nya strukturen är det viktigt att värna MSB:s operativa samordnande uppdrag. Uppdraget passar den svenska förvaltningsmodellen väl eftersom det kan avlasta Regeringskansliet och på det sättet underlätta kloka politiska avväganden.

Med det önskar jag lycka till på den fortsatta förändringsresan.

Glöm inte vad vi har uppnått hittills, det finns alltid förbättringsområden men framför allt mycket att vara stolt över!

Helena Lindberg,

MSB:s första generaldirektör

MSB:s logotyp monteras på fasaden i Tomtebodan. Foto: MSB.

Innehåll

Prolog	3
Introduktion – från pandemi till krigsutbrott	11
Sveriges motståndskraft i Europa	12
Vad hände efter flodvågskatastrofen 2004?	13
MSB kom till i en tid av fred	14
Att lära av det som hänt	15
1. Händelser som format samhällets beredskap	17
Svininfluensan 2009 – ett första test för den nya myndigheten	17
Flyktingkrisen 2015 – när samhällets beredskap prövades	18
Coronaviruset – en kris som påverkade alla	20
2. Krigsutbrott och Sverige blir Natoallierad	23
Ett förändrat säkerhetsläge gav ny struktur för krisberedskap och civilt försvar	23
3. Reformeringen av räddningstjänsten – från lokala organisationer till samlad förmåga	28
Fokus låg på det förebyggande arbetet	28
Skogsbranden i Västmanland 2014 – när händelsen växte ur ramarna	29
Sommaren 2018 var ett nationellt stresstest	29
Större och enhetliga ledningssystem och tydligare ansvar	30
Flygande resurser gick från osäker kostnad till tidig förstärkning	30
Räddningstjänst under höjd beredskap innebär ny kravbild	30
MSB:s utbildningar utvecklas för ett mer krävande uppdrag	30
Civilplikten aktiveras på nytt	32

4. MSB:s operativa uppdrag	34
Insatsverksamheten har vuxit och breddats	34
Nationella insatser – stöd på hemmaplan	35
Internationella insatser – erfarenheter som stärker beredskapen	35
Sverige bidrar via EU:s civilskyddsmekanism och rescEU	36
Avgörande internationella insatser – bredd, samverkan och lärdomar	37
5. Allmänhetens beredskap	42
Från information till delaktighet	42
6. En bomb i julhandeln och vägen mot ett säkrare samhälle	47
Hoten som formade 2010-talet	47
MSB:s roll från regler till skydd	48
När det smäller – MSB:s förstärkningsresurser	48
Lärandet efter katastrofen – från övning till verklighet	49
7. När cybersäkerheten blev allas ansvar	52
Förändrad hotbild – från misstag till kedjeeffekter	52
MSB:s roll inom cybersäkerhet	53
8. Teknik som håller ihop Sveriges beredskap	56
Raket – ett gemensamt radiosystem byggs och en ny myndighet tar ansvar	56
Det hemliga nätet SGSI – ett system som fungerar när internet inte gör det	57
Webbaserat informationssystem (WIS) – när lägesbilden byggs tillsammans	57
Varningens röst – Hesa Fredrik och andra VMA	58
Rymden som risk och resurs	59
9. Klimatförändringarnas nya utmaningar	62
MSB:s arbete före, under och efter naturhändelser	62
Skyfall och oväder	63
Ras, skred och erosion	63
Snöoväder	64
Övningsmiljöer för extrema händelser	64
Värme och andra klimatrisker	64
Sammanfattning	64

10. Digital mognad	66
Digitala stabsmöten	66
Aktivitetsbaserad arbetsplats	67
MSB:s logotyp – symbolen för ett säkrare samhälle i en föränderlig värld	68
11. Internationella samarbeten och forskning	70
Samarbetet inom EU – en växande del av svensk beredskap	70
Östersjöregionen – ett område där länderna behöver varandra	71
Nordamerika – långsiktiga samarbeten om forskning och utveckling	71
Den nordiska familjen – nära, operativ och historiskt stark	72
FN och det globala perspektivet	72
Arktiska rådet – beredskap i en känslig region	72
Andra internationella forum	73
Forskning – långsiktig kunskapsuppbyggnad	73
12. Informationspåverkan och psykologiskt försvar	74
Psykologiskt försvar återuppstår	74
Ett förändrat omvärldsläge – och ett begrepp som återvände	75
En ny myndighet tog form	75
Epilog	76

Hantering av omkomna i flodvågskatastrofen vid tempelplatsen Bang Muang.
Foto: MSB, Per Larsson.

Introduktion – från pandemi till krigsutbrott

Denna skrift varvar korta berättelser om några händelser som bidragit till den svenska beredskapens utveckling sedan MSB startade 2009, med nedslag i myndighetens breda och mångfacetterade verksamhet. Förhoppningen är att den ska bidra till eftervärldens bild av hur svensk beredskap utvecklats under två decennier.

Utvecklingen av samhällets beredskap är central för all verksamhet som bedrivits av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, som byter namn till Myndigheten för civilt försvar från och med 2026. Namnbytet är en del av arbetet med att möta det allvarliga säkerhetspolitiska läget, som kräver en snabb och samlad förmågeökning inom det civila försvaret. Ett motståndskraftigt samhälle med god förmåga att hantera olyckor och kriser, och ytterst krig, bidrar också till den avskräckande robusthet som efterfrågas av en nybliven allierad i Nato som Sverige är.

MSB:s uppdrag i stort har inte ändrats, även om vissa uppgifter tillkommit och andra försvunnit. Dock har tyngdpunkten i myndighetens arbete på senare tid förskjutits från krisberedskap till civilt försvar.

Med MSB som pådrivande kraft har samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor, kriser och krig utvecklats tydligt sedan starten 2009. Men det är ett arbete som alltid görs tillsammans med andra. Myndigheter, kommuner och regioner, näringsliv, frivilligorganisationer och inte minst allmänheten gör sin del av jobbet för ett säkrare samhälle. Det i en värld där extremväder har blivit vanligare och terrorhändelser, våldsbrott och beroendet av it och satellitburna tekniska system har gjort oss mer sårbara.

Den viktigaste skillnaden är att den operativa förmågan, förmågan att hantera olyckor och kriser, har utvecklats i ett samhälle som blivit allt mer komplext.

Sveriges motståndskraft i Europa

”Det är strategiskt avgörande att Sverige är motståndskraftigt redan i fredstid och därigenom stärker Natos avskräckningsförmåga, ytterst syftandes till att undvika en eskalering till krig. Alla aktörer inom totalförsvaret har ansvar för att bygga Sveriges och våra allierades beredskap ännu starkare.”

Ur Utgångspunkter för totalförsvaret 2025–2030, september 2025

Svensk beredskap har utvecklats på bred front de senaste 20 åren. Idag har Sverige en mycket skarpare förmåga än vid årsskiftet 2004/2005 när flodvågskatastrofen inträffade och stormen Gudrun slog till. Framför allt gäller det den operativa förmågan och förmågan att samverka över organisationsgränser för att kunna hantera komplexa händelser samt fatta beslut på ett bristfälligt underlag vid snabba förlopp. Med det sagt återstår ändå mycket arbete för att åstadkomma ett civilt försvar som under minst tre månader ska kunna möta och hantera ett krig i Europa, och dessutom klara att ställa om till ett mer utdraget scenario.

Räddningsverket var på plats i Thailand. Foto: MSB, Kerstin Lundh.

Vad hände efter flodvågskatastrofen 2004?

Ett stort antal funktioner hos svenska myndigheter tillkom efter flodvågskatastrofen – funktioner som idag utgör ett sammanhängande system för Sveriges krisberedskap. Här är några exempel:

- Snabbare beslut om utlandsinsatser: Räddningsverket bemyndigades att själva ta beslut om framtida utlandsinsatser och behövde därmed inte längre invänta regeringens klartecken, vilket man väntade på 2004 med följd att insatsen fördröjdes.
- Stärkt stöd till svenskar utomlands: Utrikesdepartementet fick ett utökat ansvar för att stötta boende i Sverige som drabbas av en kris eller katastrof utomlands. En stödstyrka, under ambassadens ledning, är nu ständigt beredd att åka ut för att bistå svenskar på plats.
- Krisorganisation i Regeringskansliet: När många frågor behöver hanteras samtidigt är det viktigt att snabbt kunna samla expertis, hålla ihop lägesbilden mellan departement och ge regeringen bra beslutsunderlag. Därför har en särskild krisorganisation byggts upp inom Regeringskansliet, som kan leda arbetet mer samlat vid större händelser.
- Lägesbilder och Krisinformation.se etableras: På Krisberedskapsmyndigheten (KBM) inrättades en lägesbildsfunktion och redaktionen Krisinformation.se som förmedlar bekräftad information till allmänheten. Dessa funktioner har sedan dess utvecklats och finns kvar i dagens MSB.
- Tjänsteman i beredskap (TiB) inrättades: Efter 2004 inrättades den nya funktionen Tjänsteman i beredskap (TiB). Idag finns TiB på alla beredskapsmyndigheter, men även i kommuner, regioner, många frivilligorganisationer och på vissa företag. En TiB kan starta en omfattande krishantering, och funktionen är (som namnet antyder) kontaktbar dygnet runt.
- EU:s krismekanismer förstärktes: På EU-nivå har civilskyddsmekanismen Emergency Response Coordination Centre (ERCC) kompletterats med rescEU, som är ett system med snabbt tillgängliga resurser för stora olyckor som bränder och översvämningar med mera. Sverige var först att bidra med resurser till mekanismen och har idag ansvar för ett av EU:s beredskapslager som finns i Kristinehamn.

MSB kom till i en tid av fred

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap kom till under den relativt fredliga perioden efter Kalla kriget. Europa hade enats, nya demokratier skapades, Sverige hade blivit EU-medlem och EU expanderade. Försvarspolitikerna var inriktad på avveckling av det tidigare invasionsförsvaret till förmån för ett insatsförsvaret med vissa uppgifter i fredsbevarande insatser utomlands.

I slutet av Kalla kriget, och i synnerhet efter Berlinmurens fall i november 1989, kom den dåvarande organisationen för totalförsvaret att omvandlas i grunden. Statens räddningsverk skapades 1986 och övertog då uppgifter och resurser från de tidigare myndigheterna Civilförsvarsstyrelsen och Statens brandnämnd. En förstärkt utbildning för räddningstjänst i fred och krig påbörjades vid de utbildnings- och förrådsanläggningar som tidigare bara använts för krigets behov.

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) bildades också 1986 och fick ansvaret för samordningen inom det civila försvaret och för att föreslå hur statliga medel skulle fördelas mellan cirka tjugo olika funktioner inom civilt försvar. ÖCB lades ner 2002 och ersattes av Krisberedskapsmyndigheten med ett förändrat uppdrag där beredskap mot fredstida kriser stod i fokus. Även Styrelsen för psykologiskt försvar omvandlades i takt med att vissa av dess uppgifter inte längre behövde utföras.

I försvarsbeslutet 2004 slogs det fast att ett enskilt militärt väpnat angrepp mot Sverige i alla dess former från en annan stat var osannolikt under överskådlig tid, vilket innebar minst en tioårsperiod. Under perioden efter 2004 års försvarsbeslut fortsatte därför utvecklingen med en nedtoning av arbetet med civilt försvar till förmån för krisberedskap i fred.

Men i augusti 2008 anföll Ryssland Georgien. Det skulle komma att påverka försvarspolitikens inriktning, och även den blivande myndigheten MSB. Civilt försvar fortsatte att vara en uppgift i den nya myndighetens instruktion, vars portalparagraf står sig ännu 2025:

”1§ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka, kris, krig eller krigsfara.”

Förödelsen efter flodvågskatastrofen. Foto: MSB, Kerstin Lundh.

Att lära av det som hänt

Större händelser knuffar på och utvecklar samhällets krishanteringsförmåga. Efter varje omvälvande händelse öppnar sig möjligheten att göra kraftfulla utvecklingssteg. Hos alla inblandade finns det en naturlig önskan att identifiera brister, förbättra och ta vara på det som fungerar bra – och direkt efter en allvarlig händelse finns det också en vilja att avsätta tid och resurser för att stärka beredskapen.

Sveriges beredskap för att kunna hantera olyckor, kriser och krig har därför utvecklats stegvis under de senaste decennierna. Det utvecklingsarbetet berör kommuner och regioner, nationella myndigheter, näringsliv och föreningsliv. Även allmänheten, du och jag som enskilda individer, har kunnat vässa vår beredskap när medvetenheten om vad som förväntas av oss ökar. MSB – och från januari 2026 Myndigheten för civilt försvar – har en central roll i det arbetet genom att ansvara för systematiska utvärderingar, forskning, vägledning och handböcker, utbildning, nationella samverkansövningar, verktyg för samordning och kommunikationsinsatser och mycket annat.

MSB:s insatsverksamhet är en viktig utvecklingsmotor. Alla erfarenheter från internationella insatser bidrar till vår nationella operativa förmåga och omvänt. Det operativa uppdraget ger mer tyngd åt MSB:s ansträngningar att bidra till samordningen vid snabba och komplexa förlopp.

1. Händelser som format samhällets beredskap

Omvälvande händelser får illustrera utvecklingen av samhällets beredskap för kris och krig. Här beskrivs också huvuddragen i hur dessa händelser påverkat beredskapen och försvarsbesluten i Sverige och internationellt.

Svininfluensan 2009 – ett första test för den nya myndigheten

Den snabba spridningen av svininfluensan 2009 riskerade att överbelasta sjukvården och därför genomfördes massvaccinationskampanjer.

MSB, Socialstyrelsen och dåvarande Smittskyddsinstitutet arrangerade presskonferenser tillsammans för att informera om pandemin.

Pandemin visade vikten av att ha robusta system för övervakning, beredskap och samordning. Den underströk också behovet av effektiv och inkluderande kommunikation vid folkhälsokriser. Det blev också den första stora händelsen där myndigheter behövde ta hänsyn till sociala medier, vilket ledde till webbsända pressträffar.

MSB:s roll då som nu var att stödja andra myndigheters pandemiplanering och samordning av hantering, ta fram lägesbilder till regeringen som beskriver konsekvenser för samhällets funktionalitet samt bidra till myndigheternas samordnade kommunikation till allmänhet och medier.

Flyktingkrisen 2015 – när samhällets beredskap prövades

En prövning utan motstycke

Under 2015 sökte omkring 163 000 personer asyl i Sverige – fler än någonsin tidigare. Nästan hälften var barn, varav över 35 000 kom utan vårdnadshavare. På kort tid ställdes hela samhällets förmåga att ta emot asylsökanden på prov.

Kommuner, myndigheter och frivilliga kämpade för att ge människor tak över huvudet, sjukvård och skolgång. Men krisen var inte bara humanitär – den blev också ett stresstest av Sveriges krisberedskap. Systemet var inte byggt för att hantera en så långvarig och komplex samhällsstörning.

MSB:s roll blev tydlig

Inledningsvis var MSB:s uppdrag oklart, men 1 oktober 2015 fick myndigheten ett särskilt regeringsuppdrag att samordna berörda aktörers hantering av flyktingsituationen.

MSB tog snabbt fram nationella lägesbilder som gav regeringen och andra aktörer en samlad bild av situationen: var trycket var störst, vilka resurser som saknades och var stödet behövde förstärkas. Myndigheten kallade till återkommande samverkanskonferenser, ofta flera gånger i veckan, med över åttio deltagande organisationer.

Stöd till Migrationsverket och kommunerna

I nära samarbete med Migrationsverket, kommuner och länsstyrelser bidrog MSB med metodstöd för ledning och samverkan, kriskommunikatörer, logistik och HR-experter. Myndigheten hjälpte till att etablera en operativ ledning och att skapa gemensamma arbetssätt mellan aktörerna.

Erfarenheter och utrustning från internationella insatser kom nu till användning i Sverige. Tält, logistiklösningar och mobila enheter användes för att snabbt kunna bygga upp tillfälliga ankomstcentraler. Ett nytt koncept utvecklades tillsammans med Malmö stad och Polisen – en flexibel mottagningscentral med kapacitet för flera tusen personer per dygn.

Beredskap för boende

När Migrationsverket bedömde att tältläger kunde behövas fick MSB regeringens uppdrag att förbereda tillfälliga asylboenden. En markinventering genomfördes i kommunerna och 57 platser identifierades som lämpliga. Vid utbildningsverksamheterna i Revinge och Sandö öppnades också tillfälliga boenden för asylsökande.

Frivilliga krafter

Flyktingkrisen visade både styrkan och sårbarheten i frivillighetens roll. Tusentals människor engagerade sig spontant i mottagandet – med mat, kläder, transporter och stöd. MSB samarbetade med frivilligorganisationer för att bättre ta tillvara engagemanget och samtidigt minska riskerna med oorganiserade insatser. Erfarenheterna blev startpunkten för ett mer systematiskt arbete med frivilliga resurser i den civila beredskapen.

Så påverkades den civila beredskapen internationellt

Erfarenheterna från flyktingkrisen 2015, tillsammans med terrorattacker, skogsbränder och översvämningar i Europa, skulle även bli en av flera pusselbitar för en ny internationell krishanterings-mekanism. RescEU skapades 2019 för att stärka EU:s förmåga att hantera naturkatastrofer och kriser genom att upprätta en egen reserv av resurser, såsom brandsläckningsflygplan, som kan sättas in när medlemsstaternas nationella kapacitet inte räcker till. MSB ansvarar idag för ett av EU:s beredskapslager i Kristinehamn och bidrar bland annat med resurser för svårsläckta bränder till rescEU.

Lärdomar och långsiktiga effekter

Efter flyktingkrisen genomfördes flera utvärderingar, bland annat av Riksrevisionen. De visade att samhället klarade den akuta situationen – trots bristande samverkan och otydliga ansvarsförhållanden, men till priset av ett hårt tryck på kommunerna.

Erfarenheterna från 2015 bidrog till utvecklingen av Gemensamma grunder – ramverk för ledning och samverkan, som presenterades året innan men som fick ökat genomslag efter krisen.

Flyktingkrisen blev därmed en vändpunkt. Den visade hur snabbt en global konflikt kan bli en nationell kris och hur viktigt det är att Sverige har en sammanhållen struktur för ledning, kommunikation och ansvar.

Planeringen för civilt försvar återupptas 2015

Under tiden som flyktingkrisen pågick beslutade regeringen att den svenska totalförsvarsplaneringen skulle återupptas.

I december 2015 fick MSB och Försvarsmakten regeringens uppdrag att ta fram ett planeringsunderlag: en gemensam grundsyn. Ett uppdrag som MSB och Försvarsmakten fick för att enas om vissa gemensamma frågor för utvecklingen framåt när det gäller civilt och militärt försvar. Detta arbete sammanföll med flyktingkrisen, som visade på grundläggande sårbarheter och behovet av ett gemensamt system för stöd till samverkan och ledning mellan myndigheter vid kriser.

År 2017 föreslog Försvarsberedningen en ny organisation för krisberedskap och civilt försvar i rapporten Motståndskraft. Utredningsarbete startade. Men det skulle komma en pandemi emellan.

Coronaviruset – en kris som påverkade alla

”2020-03-11: WHO meddelar att covid-19 nu är en pandemi. Sjukdomen finns nu i 114 länder. Antalet bekräftade fall med covid-19 är mer än 120 000. Omkring 4 000 dödsfall har rapporterats.”

Citat från Folkhälsomyndigheten.

En pandemi som stannade världen

I början av 2020 spreds ett nytt coronavirus över världen. 11 mars deklarerade Världshälsoorganisationen (WHO) att utbrottet nu var en pandemi. På bara några månader förändrades vardagen för människor, företag och samhällsinstitutioner världen över.

I Sverige blev pandemin en påminnelse om hur sårbart ett modernt samhälle kan vara – men också om hur starkt det kan vara när samverkan fungerar. Hälso- och sjukvården ställde snabbt om, skolor och universitet gick över till distansundervisning och myndigheter fick på kort tid hitta nya arbetssätt. Civilsamhället och näringslivet ställde om och gjorde stora insatser för att samhället skulle fungera.

Det var brist på många livsmedel och varuhyllorna ekade tomma.
Foto: MSB, Thomas Henrikson.

MSB:s roll i den nationella samordningen

MSB fick tidigt en viktig roll i den nationella samordningen. Myndigheten ansvarade för ett stort antal samverkanskonferenser till stöd för aktörernas samordning, och för löpande lägesbilder till regeringen. Lägesbilderna gav en samlad bild av hur krisen påverkade samhällets funktioner – från transporter och elförsörjning till sjukvård och livsmedel.

MSB stöttade också myndigheternas kommunikation till allmänheten och deltog i arbetet med flera informationskampanjer, bland annat om personlig beredskap, vaccination och resande. På den gemensamma webbplatsen Krisinformation.se samordnades information från alla ansvariga myndigheter.

I nära samverkan med Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, länsstyrelser, regioner och kommuner fungerade MSB som en länk mellan olika sektorer och nivåer i samhället – med uppgift att lösa det som inte låg på någon annans bord.

Nya sätt att arbeta

Pandemin påskyndade den digitala omställningen. Möten, övningar och utbildningar genomfördes på distans, och MSB tog fram stöd för digital samverkan och kriskommunikation. Erfarenheterna ledde till nya arbetssätt som senare blev standard vid större samhällsstörningar.

Pandemin visade också hur viktigt det är att beakta hela samhällets funktionalitet – inte bara smittspridningen. När restriktioner infördes påverkades allt från kollektivtrafik och handel till psykisk hälsa och social trygghet. Det blev tydligt att kriser sällan stannar inom ett enda samhällsområde.

Lärdomar och förändring

Regeringen tillsatte i juni 2020 Coronakommissionen för att utvärdera hur pandemin hade hanterats. Kommissionen pekade på både styrkor och brister – bland annat att beslutsvägarna var långa, ansvarsfördelningen otydlig och att smittskyddsperspektivet ibland tog över helhetsbilden av krisen.

Bland de viktigaste slutsatserna fanns behovet av att

- stärka den materiella, organisatoriska och mentala beredskapen
- komplettera de tre klassiska principerna för krishantering – ansvar, likhet och närhet – med en handlings- och försiktighetsprincip.

Arbetet med dessa förändringar inleddes under 2024 och kom att påverka den fortsatta utvecklingen av svensk krisberedskap.

För MSB blev pandemin ytterligare ett bevis på att krisberedskap inte handlar om enskilda sektorer utan om helheten – om förtroende, samarbete och kommunikation. Erfarenheterna lade grunden för flera av de reformer som genomfördes under de följande åren för att stärka Sveriges civila försvar och beredskap.

2. Krigsutbrott och Sverige blir Natoallierad

Ryssland inledde 24 februari 2022 en invasion av Ukraina, men Rysslands aggression mot Ukraina startade redan våren 2014 med den olagliga annekteringen av Krim. En omfattande invasion innebär dock ett helt nytt skede, som snart skulle leda till att Sverige och Finland sökte medlemskap i Nato. Aggressionen 2014 hade dock redan lett till en omsvängning av den svenska försvarspolitik och att planeringen av civilt försvar återupptogs.

Ett förändrat säkerhetsläge gav ny struktur för krisberedskap och civilt försvar

När kriget i Ukraina bröt ut förändrades Europas säkerhetsläge över en natt. För Sverige blev det tydligt att det redan pågående arbetet med att stärka krisberedskapen och bygga upp det civila försvaret måste påskyndas. De erfarenheter som samlats efter skogsbränder, flyktingkris och pandemi omsattes nu i konkret handling. Grunden fanns redan – men nu fick arbetet en helt ny skala och riktning.

Sverige behövde ett mer samlat och förutsägbart system för att hantera kriser och samhällsstörningar. Regeringen tillsatte därför 2019 en utredning som skulle se över hela strukturen för krisberedskap och civilt försvar. Arbetet leddes av Barbro Holmberg och resulterade i betänkandet ”Struktur för ökad motståndskraft” (2021). När Ryssland invaderade Ukraina blev förslagen snabbt aktuella. De gav en färdig grund för att reformera hur Sverige planerar, leder och samordnar arbetet med krisberedskap.

Nya förordningar och sektorsansvar

I oktober 2022 trädde en ny beredskapsförordning i kraft. Den lade grunden för ett moderniserat system för den civila beredskapen, ett utvecklingsarbete som MSB håller samman. Tio sektorer inrättades med särskilt ansvariga myndigheter – MSB fick ansvaret för räddningstjänst och befolkningsskydd. Länsstyrelserna organiserades i sex civilområden, med en civilområdesansvarig länsstyrelse i varje.

Samtidigt utökades antalet beredskapsmyndigheter kraftigt, från ett trettiotal till 67 inklusive alla länsstyrelser. Alla statliga myndigheter fick dessutom grundläggande krav på att kunna hantera kriser inom sitt eget ansvarsområde och att samverka proaktivt med andra aktörer.

I början av 2025 annonserade regeringen att beredskapsmyndigheter ska ha förmåga att agera proaktivt och handlingskraftigt i hanteringen av såväl fredstida krissituationer som vid krig och krigsfara – alltså införandet av en handlingsprincip. Uppdragen är formulerade i myndigheternas regleringsbrev.

Möte mellan myndighetschefer i Stockholm. Foto: MSB, Melker Dahlstrand.

Mot ett samlat civilt försvar – Nato och civil beredskap

Den nya strukturen för det civila försvaret markerade en tydlig vändpunkt i svensk beredskap. Efter år av fragmenterad planering fanns nu ett gemensamt ramverk som knöt samman krisberedskap, civilt försvar och totalförsvarsplanering. För MSB innebar det en ännu mer central roll – att vara den ledande myndigheten som inriktar, samordnar, driver utvecklingen framåt och ser till att lärdomarna från tidigare kriser omsätts i faktisk förmåga inför framtiden.

7 mars 2024 blev Sverige fullvärdig medlem i Nato.

Beslutet markerade en milstolpe i svensk säkerhets- och försvarspolitik – och innebar att arbetet med det civila försvaret och totalförsvaret nu också skulle vävas in i ett internationellt sammanhang.

Sveriges samarbete med Nato hade dock vuxit fram under lång tid. Redan 1994 anslöt sig Sverige till Partnerskap för fred och deltog aktivt som partner i övningar, utbildningar och vid möten i partnerformat. År 2016 tecknades avtalet om världsländsstöd, vilket lade grunden för att kunna ta emot och stödja allierade styrkor vid behov.

Civilt försvar – en del av alliansens styrka

Natos arbete med civilt försvar går under benämningen resiliensarbete och utgår från artikel 3 i alliansfördraget. Den slår fast att varje medlemsland ska ha förmåga att motstå och återhämta sig från kriser och angrepp. De allierades motståndskraft är en del av det kollektiva försvaret och bidrar till att upprätthålla samhällsfunktioner även i krig.

För Sverige innebar medlemskapet att den redan pågående utvecklingen av det civila försvaret på ett tydligare sätt behövde förhålla sig till Natos krav på resiliens – samhällets förmåga att stå emot påfrestningar och återhämta sig. Ett resiliellt samhälle gör det svårare för en angripare att påverka landet, bidrar till avskräckning och stärker därmed också det militära försvaret.

De sju civila förmågekraven

Inom Nato identifieras sju prioriterade förmågeområden för det civila försvaret, de så kallade Seven Baseline Requirements for National Resilience – på svenska sju civila förmågekrav. De handlar bland annat om att kunna

- säkerställa politiskt beslutsfattande och ledning
- skydda befolkningen och upprätthålla viktiga samhällsfunktioner
- ge civilt stöd till militära insatser.

Sveriges myndigheter, med MSB i en ledande roll, anpassade arbetet efter dessa krav. Arbetet stärkte också kopplingen mellan svensk och europeisk krisberedskap, särskilt genom samarbeten inom EU och Natos planeringsgrupper och kommittéer.

Nato – en naturlig fortsättning på MSB:s uppdrag

För MSB blev Nato-medlemskapet en naturlig förlängning av myndighetens uppdrag: att utveckla Sveriges förmåga att hantera kriser, skydda civilbefolkningen och bidra till samhällets motståndskraft.

Genom det arbete som bedrivs på resiliensområdet bidrar Sverige inte bara till sin egen säkerhet, utan också till stabiliteten i hela alliansen – och till visionen om ett säkrare samhälle i en föränderlig värld.

Risken för väpnat angrepp påverkar försvarsbeslutet 2025–2030

Det finns en bred och allt mer komplex hotbild mot Sverige och svenska intressen samt ökade risker för svensk säkerhet. Hoten omfattar bland annat otillbörlig informationspåverkan, cyberangrepp, illegal underrättelseinhämtning, terrorism och sabotage samt utnyttjande av ekonomiska beroenden. Denna typ av aktiviteter kan vara en del i krigsförberedelser, men utförs i väsentligt högre utsträckning lågintensivt i fredstid. Därmed är det något som samhället måste kunna hantera även utan särskilda beslut om höjd beredskap och med både civila och militära medel.

Till skillnad från den komplexa organisationen som byggdes för totalförsvaret under efterkrigstiden utvecklas nu beredskap på sätt som främjar förmågan att hantera allvarliga kriser och samhällsstörningar i såväl fred som krig. Det är i grunden samma samhälle som ska fungera i fred som under höjd beredskap (i krig eller krigsfara). Däremot ser prioriteringarna annorlunda ut vid höjd beredskap och när en krigsorganisation bemannas, och planering för det fortsätter under försvarsperioden 2025–2030. Det väpnade angreppet är dimensionerande för ambitionerna för totalförsvarsplaneringen under denna period.

Helikopter vattenbombar en av alla skogsbränder som var under år 2018.
Foto: MSB, Pavel Koubek.

3. Reformeringen av räddningstjänsten – från lokala organisationer till samlad förmåga

Skogsbränderna 2014 och 2018 visade att svensk kommunal räddningstjänst behövde förändras. På kort tid har ledningsstrukturen stärkts, flygande resurser blivit mer tillgängliga och utbildningssystemet moderniserats. Räddningstjänsten förbereds nu också för att kunna verka under höjd beredskap. Resultatet är en mer likvärdig, snabb och uthållig räddningstjänst.

Fokus låg på det förebyggande arbetet

I början av 2010-talet låg tyngdpunkten på det förebyggande arbetet. MSB drev satsningar för att minska dödsbränder och materiella skador, bland annat genom riktade informationsinsatser, och förespråkade en striktare tillsyn från de kommunala räddningstjänsterna. Räddningstjänsterna arbetade mer aktivt mot allmänheten och genomförde hembesök hos särskilt utsatta grupper. Arbetet gav resultat, men många undrade samtidigt om den operativa förmågan riskerade att hamna i skuggan.

Våren 2014 uttryckte MSB:s generaldirektör Helena Lindberg att det krävdes en tydligare prioritering av den operativa kapaciteten:

”Förebyggande arbete är viktigt, men det är kanske viktigt att lägga ribban högre för det operativa, för att klara det som händer.”

Några månader senare började det brinna i Västmanland.

Skogsbrand i Västmanland. Foto: MSB, Johan Eklund.

Skogsbranden i Västmanland 2014 – när händelsen växte ur ramarna

31 juli 2014 började det brinna i Västmanland. Elden spred sig snabbt över fyra kommuner och två räddningstjänster delade på ledningsansvaret. När situationen blev övermäktig tog länsstyrelsen över insatsen. Räddningsstyrkor från omkring 70 räddningstjänster deltog. Frivilliga resursgrupper gav avgörande stöd, liksom invånare som hjälpte till med mat, transporter och praktisk logistik.

MSB stödde insatsen med expertkompetens, GIS-underlag, kommunikationsstöd, materiel och samordning av förstärkningsresurser. När branden var under kontroll hade 14 000 hektar brunnit. En statlig utredning året därpå visade behovet av mer gemensam kapacitet för stora händelser.

Sommaren 2018 var ett nationellt stresstest

Under en ovanligt torr och varm sommar drabbades nästan hela landet av skogsbränder. Totalt brann 23 000 hektar och räddningstjänsterna var hårt belastade. MSB aktiverade EU:s Emergency Response Coordination Centre (ERCC) och fick stöd från nio länder med personal, helikoptrar, flygplan och markfordon. MSB hade ett 70-tal personer igång centralt, plus 30–40 personer ute i fält, och tog en ledande roll, förmedlade, inriktade och samordnade resurser. Men utan internationellt stöd hade bränderna inte kunnat hanteras lika effektivt.

Redan en månad efter att sista insatsen var avslutad redovisade MSB till regeringen hur beredskapen behövde förstärkas. Där listades bland annat fler skogsbrandsdepåer, avtal om helikopterresurser på nationell nivå och världlandsstöd för bättre förmåga att ta emot internationell hjälp.

Större och enhetliga ledningssystem och tydligare ansvar

Efter de omfattande skogsbränderna stod det klart att många räddningstjänster var för små för att själva hantera allvarliga händelser. Regeringens utredning 2017–2018 slog fast att räddningstjänsterna behövde ha en övergripande ledning. Idag finns 18 enhetliga ledningssystem (ELS). MSB har stöttat omställningen genom projektstöd, regionala ledningsutvecklare, förstärkningsresurser och utökad tillsyn. För många räddningstjänster är det en enorm förändring.

Flygande resurser gick från osäker kostnad till tidig förstärkning

Före 2019 tvekade många kommuner att hyra in helikoptrar tidigt under en brand eftersom kostnaden kunde bli betydande. När MSB från 2020 tecknade nationella avtal för helikoptrar och senare skopande flygplan blev resurserna kostnadsfria att rekvirera. Resultatet har blivit fler tidiga insatser och fler bränder som stoppas innan de växer sig stora.

Räddningstjänst under höjd beredskap innebär ny kravbild

Den kommunala räddningstjänsten är inte dimensionerad för krig. MSB har bland annat pekat ut att kommunal räddningstjänst under höjd beredskap behöver

- dubblerad personalstyrka
- uthållighet i tre månader
- förmåga att hantera komplexa uppgifter som sök och räddning i raserad miljö och CBRN-indikering (CBRN står för kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära hot och ämnen).

Civilplikten aktiverades på nytt 2023 och omkring 1 000 personer har repetitionsutbildats. Planen är att vidmakthålla en styrka motsvarande 3 000 personer. Dessa personer krigsplaceras sedan som räddningsperson eller räddningsbefäl. MSB ordnar dessutom fortbildningskurser i räddningstjänst under höjd beredskap för landets räddningstjänster.

MSB:s utbildningar utvecklas för ett mer krävande uppdrag

MSB:s utbildningsverksamhet har under de senaste 15 åren utvecklats från traditionella räddningstjänstutbildningar till ett brett system för att stärka samhällets förmåga före, under och efter allvarliga händelser. Basen är fortfarande utbildningen Skydd mot olyckor (SMO), som sedan 2004 har varit den huvudsakliga vägen in i heltidstjänst inom räddningstjänsten. Över 3 600 personer har examinerats, och utbildningen ger både operativ grund och ett tydligt fokus på skadeförebyggande arbete.

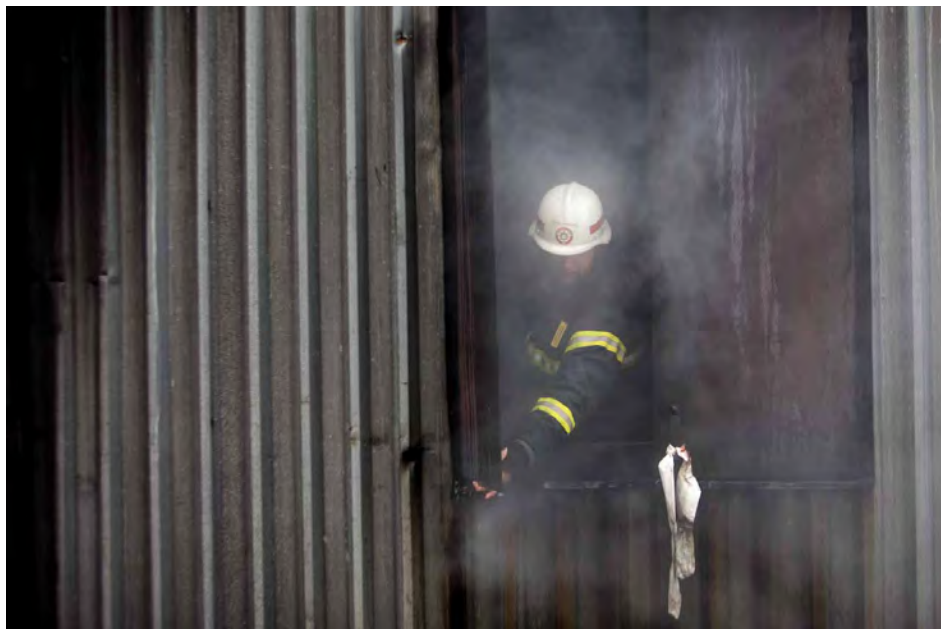
3. Reformeringen av räddningstjänsten – från lokala organisationer till samlad förmåga

Deltidsbrandmän utbildas genom Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap (Grib) som är en sexveckorskurs uppdelad i två perioder. Behovet av lokalt tillgänglig utbildning har varit stort och över 8 500 personer har gått Grib sedan 2009, i hela landet. Parallellt utbildas skorstensfejare och skorstensfejartechniker i Rosersberg, där avancerad utrustning och realistiska övningsmiljöer gör det möjligt att träna allt från rökkanalsarbete till arbete på höga höjder.

När samhällskraven förändrats har även utbildningarna gjort det. Erfarenheterna från skogsbränderna 2014 och 2018 visade att räddningstjänstens förmåga att hantera komplexa och långvariga händelser behövde förstärkas. Detta har lett till särskilda vidareutbildningar inom ledning, skogsbrandstaktik, CBRN och räddningsinsatser i svår terräng.

Från 2026 förändras SMO i grunden: utbildningen kortas till tre terminer, innehåller mer operativ träning och bygger in moment för räddningstjänst under höjd beredskap. Ett nytt förkunskapsspår införs också för personer som redan arbetar inom räddningstjänsten men behöver formell komplettering.

Samtidigt växer utbildningarna inom krisberedskap och totalförsvar. MSB erbjuder i dagsläget ett stort program av kurser, webbutbildningar och spelövningar för kommuner, regioner och statliga aktörer med beredskapsansvar. Tillsammans skapar utbildningarna en kompetensbas som är bättre rustad för både vardagens olyckor och framtidens krav.

Brandman under utbildning. Foto: MSB.

Civilplikten aktiveras på nytt

I januari 2025 fick MSB i uppdrag att förbereda åtgärder för civilplikt kopplat till befolkningsskyddet. Det kan till exempel handla om utrymningsledare eller driftledare som kan ställa i ordning specialskyddsrum.

Arbetet med den återupptagna civilplikten har samtidigt blivit en av de största enskilda förändringarna för myndigheten sedan starten 2009. Uppdraget berör både MSB:s utbildningsverksamheter och flera avdelningar internt. Utbildningsverksamheterna behöver ta höjd för helt nya utbildningsvolym, planera för kursinnehåll och skapa kapacitet att utbilda personer som kallas in. Andra delar av myndigheten arbetar med att ta fram strukturer, rutiner och stödmaterial som gör det möjligt att genomföra civilplikten på ett rättssäkert och likvärdigt sätt i hela landet.

Det är ett uppdrag som kommer att påverka många svenskar de kommande åren, dels genom att fler omfattas av civilplikten, dels genom att samhällets samlade förmåga höjs för att kunna skydda befolkningen vid allvarliga händelser.

En av deltagarna i MSB:s Disaster Waste Management Team, Per Berg, Medical Waste Expert besöker avfallsstationen Trutier utanför Port-au-Prince.
Foto: MSB, Lars Westholm.

4. MSB:s operativa uppdrag

När olyckor, kriser, katastrofer eller krig slår mot samhällen behövs någon som snabbt kan se helheten, hitta rätt resurser och få dem på plats. Det är MSB:s operativa hjärta: en förmåga att skraddarsy stöd, mobilisera experter och materiel och förstärka andra aktörer, både i Sverige och internationellt, så att konsekvenserna begränsas eller förebyggs.

MSB inriktar, samordnar och stärker ansvariga aktörers hantering av allvarliga händelser. Det operativa uppdraget spänner från skogsbränder och översvämningar till humanitära insatser i väpnade konflikter.

Insatsverksamheten har vuxit och breddats

MSB:s insatsverksamhet har vuxit fram under flera decennier, med rötter i bland annat Räddningsverkets internationella insatser. Den första internationella uppgiften var sök- och räddningsarbetet efter jordbävningen i Armenien 1988. Sedan dess har insatsverksamheten utvecklats till ett system som varje år genomför långt över 100 insatser i ett 40-tal länder, parallellt med nationella förstärkningsinsatser.

Det övergripande målet är detsamma oavsett var insatsen sker: att rädda liv, lindra nöd, skydda egendom och värna miljön, främja frihet och säkerhet samt stärka motståndskraften mot kriser och katastrofer.

Nationella insatser – stöd på hemmaplan

I Sverige har behovet av operativt stöd ökat kraftigt. Från att ha hanterat omkring ett tjugotal nationella insatser per år gör MSB sedan 2020 drygt hundra insatser varje år. Detta är en utveckling som är händelsestyrd och kräver hög uthållighet.

Beredskapen är ständigt påslagen och anpassas dagligen, särskilt under perioder med hög risk för till exempel skogsbränder. Insatserna handlar framför allt om att

- förstärka kommunal räddningstjänst vid skogsbränder och översvämningar
- bistå vid sprängningar och andra händelser som kräver särskild expertis
- ge stöd vid CBRN-händelser och oljeutsläpp
- förmedla resurser när en kommun eller region inte förmår möta sina behov.

MSB:s erfarenheter från stora händelser – i Sverige och internationellt – gör att myndigheten kan bidra med både operativ kapacitet och kvalificerad rådgivning.

Internationella insatser – erfarenheter som stärker beredskapen

Internationellt verkar MSB inom humanitära insatser, resiliensbyggande, fredsfrämjande arbete och civilskydd. Myndigheten stödjer FN, EU och andra organisationer med experter, tekniska resurser, basläger, samordningsförmåga samt utbildning och insatser.

Mest medial uppmärksamhet har ägnats arbetet vid stora katastrofer i världen, MSB:s stöd vid svåra naturhändelser i södra Europa och de senaste åren det omfattande programmet för att stödja Ukraina. Myndigheten har även goda erfarenheter av att stärka förmåga genom förebyggande och förberedande insatser som inte väcker lika stor medial uppmärksamhet.

De internationella insatserna är inte en parallell verksamhet vid sidan av svensk beredskap utan bidrar direkt till den. Att arbeta i svåra miljöer, under tidspress och med komplexa aktörsstrukturer ger erfarenheter som sedan används för att utveckla metoder, teknik och samverkansformer för insatsverksamheten i Sverige.

Sverige bidrar via EU:s civilskyddsmekanism och rescEU

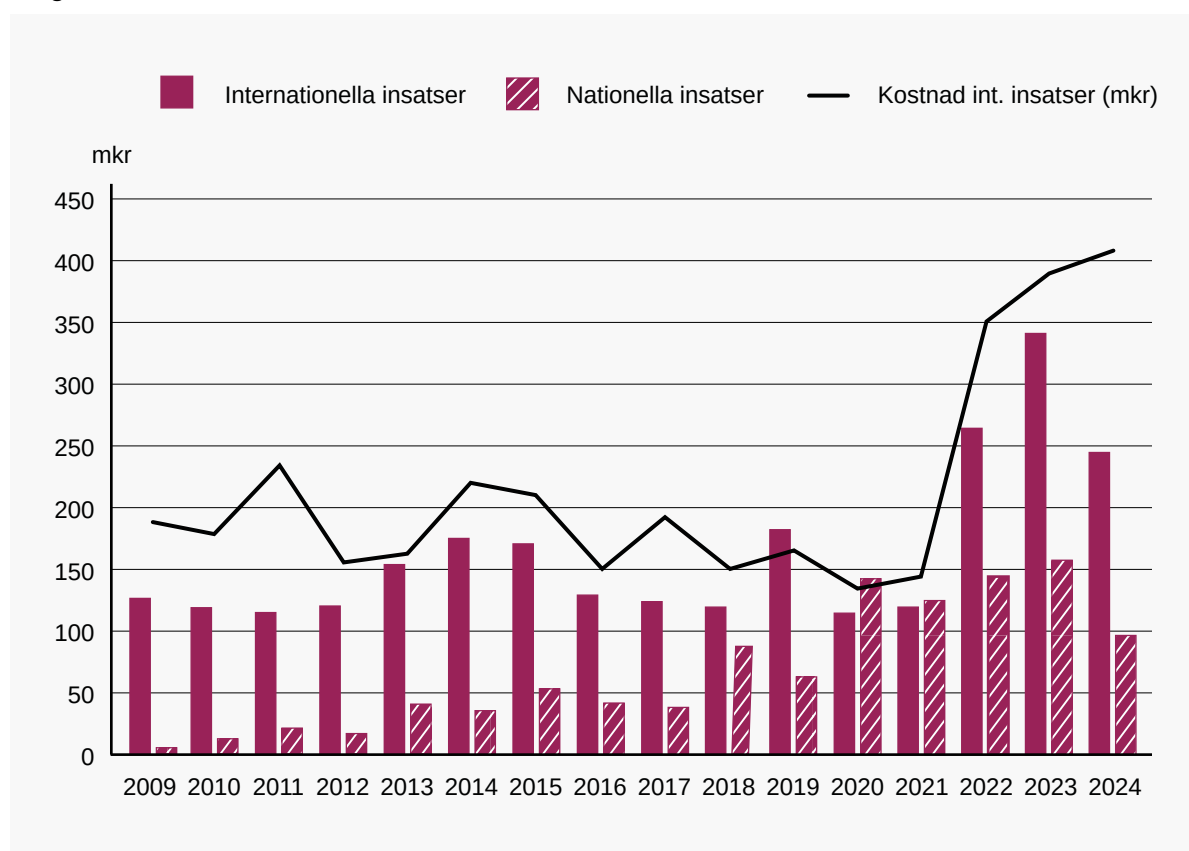
Genom EU:s civilskyddsmekanism och rescEU bidrar Sverige, via MSB, till en gemensam europeisk beredskap som kan användas både inom och utanför EU.

MSB bidrar bland annat med skopande flygplan för skogsbrandsbekämpning, EU:s beredskapslager för sjukvårdsmateriel i Kristinehamn, EU:s beredskap för nödboenden samt experter till behovsbedömningar och insatser. Det innebär att svenska resurser kan användas när andra länder drabbas och att Sverige i sin tur kan få förstärkning när behoven överstiger våra egna resurser.

Utvecklingen av både nationella och internationella insatser syns tydligt i statistiken: antalet insatser har ökat kraftigt sedan 2009. En enskild insats kan pågå i flera år och omfatta stora belopp, medan andra är korta och begränsade. Kostnadsutvecklingen för de internationella insatserna ger därför en mer rättvisande bild av omfattningen än enbart antalet insatser.

Staplarna i diagrammet visar utvecklingen i antal internationella och nationella insatser. Linjen i svart visar kostnaden för de internationella insatserna (i miljoner kronor).

Diagram 1. Insatser i siffror

Avgörande internationella insatser – bredd, samverkan och lärdomar

I detta avsnitt får ett antal avgörande internationella insatser illustrera hur MSB:s insatsverksamhet fungerar i praktiken och hur samarbeten gör skillnad.

Haiti och Chile 2010 – basläger, broar och civil-militärt samarbete

Efter jordbävningen i Haiti 2010 deltog MSB inom ramen för International Humanitarian Partnership (IHP) i uppbyggnaden av ett basläger för FN-personal, med egen el- och vattenförsörjning, kontor, boende och storkök. Insatsen genomfördes i nära samverkan mellan flera länder och med civil-militärt stöd. Resultatet blev att FN snabbare kunde bistå den drabbade befolkningen genom att hjälparbetarna kunde arbeta säkrare och mer effektivt när basfunktionerna fungerade.

MSB har därefter fortsatt att stödja Haiti vid flera tillfällen, bland annat genom att stötta försöken att bringa ordning i landet.

I Chile samma år skickade MSB temporära broar efter en riktad förfrågan när landets broberedskap tömts efter en mycket kraftig jordbävning. Broarna sattes upp tillsammans med chilenska arbetslag och gjorde det möjligt att snabbt återställa viktiga transportvägar.

Den tropiska orkanen Haiyan slog till skoningslöst mot delar av övärlden i Filippinerna i november 2013. Foto: MSB, Thérèse Lannemo.

Tyfonen Haiyan 2013 – Build back better i praktiken

När tyfonen Haiyan drabbade Filippinerna 2013 stöttade MSB och IHP FN:s arbete genom bland annat lägerlösningar och fältkontor. Insatserna gjorde det möjligt för FN att verka i de hårdast drabbade områdena.

I det efterföljande återuppbyggnadsarbetet deltog MSB i omfattande röjning av rasmassor – över 600 000 kubikmeter, varav cirka 25 procent kunde återvinnas. Denna insats bidrog till minskade hälso- och säkerhetsrisker, nya inkomstmöjligheter för lokalbefolkningen och stärkt ansvarstagande hos lokala myndigheter för hållbar avfallshantering. Genom utbildningar i byggarbete och maskinkörning skapades dessutom nya arbetstillfällen.

Insatsen är ett tydligt exempel på principen Build Back Better, det vill säga att återuppbyggnad ska göra samhällen mer robusta än före katastrofen. Dessutom ledde insatsen till en helt ny syn på hur viktigt det är för drabbade att kunna ladda sina mobiltelefoner. Att kunna ladda mobilen är en livlina för många, i alla delar av världen, vilket kan illustreras med ett citat från Karin Hugelius, en ambulanssjuksköterska som var på plats i Filippinerna:

"Vad behöver vi människor allra mest när allt, även bokstavligt talat, vänds upp och ned? Om du frågar dem som överlevt en katastrof är det oftast inte mat, vatten, eller smärtlindring som är det viktigaste. De flesta säger att det är närheten till människor. Så var det även i Filippinerna den här natten. Kön till att få ladda sin mobiltelefon i fem minuter sträckte sig långt mycket längre än köerna till rent vatten eller till sjukvård."

MSB-styrkan byggde detta basläger på en idrottsplats i den hårt drabbade staden Tacloban. Campens huvudsyfte var att ge personal från FN drägliga arbetsförhållanden (kontor) och boende. Foto: MSB, Björn Svärd.

Centralafrikanska republiken – infrastruktur för humanitär närvaro

Centralafrikanska republiken är drabbad av en långvarig humanitär kris som sedan 2013–2014 ytterligare förvärrats med utbredda stridigheter mellan olika väpnade grupper. Osäkerheten i landet har begränsat den humanitära verksamheten: hjälporganisationers kontor har plundrats och mat- och förnödenhets-transporter har utsatts för överfall i hela landet. I Centralafrikanska republiken och angränsande länder har därför MSB under nära ett decennium arbetat med att bygga säkra humanitära hubbar. Det handlar om boenden, kontor, el, vatten och kommunikation för att FN-organ och andra aktörer överhuvudtaget ska kunna verka i områden präglade av väpnade grupper, osäkerhet och bristande infrastruktur.

Förmågan att skapa en trygg arbets- och boendemiljö i mycket svåra sammanhang har blivit en kärnkompetens som används i flera länder, bland annat i anläggningar som utvecklas i Haiti 2025.

Långvariga kriser – provningar i både fredstid och krig

När en kris pågår i månader eller år förändras arbetet i grunden. Det är inte längre snabb mobilisering som avgör, utan uthållighet, anpassningsförmåga och förtroende. Corona-pandemin 2020–2022 och kriget i Ukraina från 2022 var och är två mycket olika, men lika krävande, provningar för MSB:s insatsverksamhet.

Pandemin 2020–2022 krävde både anpassning och uthållighet

När coronapandemin slog till påverkades även MSB:s internationella arbete. Omkring hälften av de cirka 50 svenskar som då var utsända i internationella insatser kom hem, men många uppdrag fortsatte under anpassade former.

Samtidigt använde MSB sina erfarenheter och nätverk för att stötta hanteringen i Sverige. Myndigheten bidrog bland annat till att

- förstärka med personal
- bygga tåtlösningar för testning
- underlätta hemtransport av utlandssvenskar
- möjliggöra för kommuner att använda frivilligorganisationer
- förmedla kritiska resurser som skyddsutrustning.

Pandemin visade hur internationell erfarenhet, frivilligresurser och nationell samordning kan vävas ihop när trycket på systemen blir stort.

Ukraina – en stor prövning för internationella insatsverksamheten

När Rysslands omfattande invasion inleddes 2022 aktiverades stora delar av MSB:s internationella kapacitet. Stödet till Ukraina handlar om att stärka civil- och befolkningsskyddet på kort och lång sikt, via FN, EU och direkt samarbete med ukrainska myndigheter. Det är MSB:s mest omfattande insats hittills.

MSB:s arbete med Ukraina har bland annat omfattat

- koordinering och transport av material
- minhantering (moduler för utbildningsanläggningar, teknisk utrustning, minröjningsutrustning, expertis)
- medicinsk evakuering (Medevac) av patienter till vård i Sverige
- utsända experter inom krissamordning, infrastruktur och sjukvård.

Skylt i Ukraina som varnar för minor. Foto: MSB, Christina Jarnlid.

Sverige har valt att inte dra ner på insatserna för andra behövande länder i samma utsträckning som andra nationer. Det innebär att MSB med samma personalstyrka nu både fortsätter med insatser i ett 40-tal länder och har kunnat ge tydligt stöd till Ukraina. Insatserna har dessutom gett kunskap, som nu används i utvecklingen av svensk beredskap, om allt från energiförsörjning under krig till civil-militärt samarbete i praktiken.

Corona-pandemin och Ukraina-kriget blev på olika sätt stresstester för MSB:s operativa system. Den ena prövade uthålligheten i fredstid, den andra förmågan att agera i en pågående väpnad konflikt. Tillsammans visade de att svensk beredskap måste klara båda ytterligheterna.

5. Allmänhetens beredskap

En välinformerad och motiverad befolkning är en grundpelare i Sveriges beredskap. När något händer – en skogsbrand, en pandemi eller ett krig i vårt närområde – behöver människor veta *vad som gäller, vad de själva kan göra* och *vem som ansvarar för vad*. Det här kapitlet beskriver hur MSB, tillsammans med andra aktörer, har byggt upp strukturer, verktyg och arbetssätt som ska bidra till att stärka allmänhetens motståndskraft i kris och krig.

Från information till delaktighet

MSB har sedan starten arbetat för att öka människors riskmedvetenhet och egen beredskap. Myndighetens kommunikation till allmänheten rörde från början inte bara fredstida kriser utan också risker och säkerhet i vardagen, som brandskydd, äldresäkerhet och säkerhet på is.

När riskmedvetenheten för kriser och krig var låg i mitten av 2010-talet visade undersökningar ändå att majoriteten kände ett personligt ansvar. MSB såg samtidigt att flera andra länder arbetade systematiskt med att stärka människors förmåga att hantera kriser genom olika informationsinsatser till allmänheten. Bland annat tittade MSB på Kanada och USA.

MSB initierade därefter den nationella Beredskapsveckan (tidigare kallad Krisberedskapsveckan) som ägde rum för första gången 2017. Syftet är att öka kännedomen om lokala risker och få fler att skapa hemberedskap – något som allt fler kommuner och hushåll arbetar aktivt med idag.

Beredskapsveckans första budskap var enkelt, men kraftfullt: *Vad skulle du göra om din vardag vändes upp och ner?*

År 2026 genomförs Beredskapsveckan för tionde året i rad.

Broschyren skickades ut 2018 och delades ut till alla Sveriges hushåll.
Foto: MSB, Melker Dahlstrand.

Om krisen eller kriget kommer

Regeringen gav 2017 MSB i uppdrag att ta fram ett nationellt informationsmaterial som skulle ge människor fördjupad insikt i vad en kris kan innebära och vilket ansvar den enskilda individen har. Resultatet blev broschyren Om krisen eller kriget kommer.

Broschyren skickades ut på svenska till alla hushåll 2018, för första gången sedan 1961. På nätet finns broschyren på flera olika språk och i olika tillgänglighetsformat, bland annat på svenskt teckenspråk och på lätt svenska. Satsningen markerade också ett skifte i synsätt: information till allmänheten ersattes med kommunikation med allmänheten.

Sedan dess har MSB arbetat med dialog, stöd till kommuner och delning av goda exempel genom nyhetsbrev, seminarier och kommunikation om forskning i beteende och riskuppfattning.

Nationella och lokala satsningar

Broschyren fick stort genomslag och inspirerade många kommuner att ta fram egna varianter med lokala exempel och hänvisningar. En ny uppdaterad version skickades ut 2024 på regeringens uppdrag, med fokus på beredskap för krig. Uppdateringen kom bara några år efter den första broschyren från 2018, vilket speglar det snabbt förändrade säkerhetspolitiska läget.

Tonen blev tydligare och mer allvarsbetonad, och innehållet utökades med nya avsnitt om bland annat höjd beredskap, totalförsvarsplikt, psykologiskt försvar, digital säkerhet och skydd vid militära angrepp. Syftet var att ge hushållen konkreta råd och checklistor för att stärka motståndskraften och tydliggöra individens roll i totalförsvaret.

Syftet med broschyren är att den ska bidra till att

- öka befolkningens försvarsvilja
- öka människors motståndskraft och förmåga att hantera kriser och krig
- utveckla en beredskapskultur
- öka kunskapen om beredskap för kriser och krig
- uppmuntra fler människor att förbereda sig för minst en veckas hemberedskap
- uppmuntra fler människor att öva på sin beredskap.

Sveriges sätt att kommunicera med befolkningen om beredskapen för krig väcker uppmärksamhet utanför landets gränser. Broschyren Om krisen eller kriget kommer har blivit en internationell förebild och inspirerat flera länder i Europa att ta fram egna broschyrer.

Krisinformation.se – navet för bekräftad information

Webbplatsen Krisinformation.se lanserades 2008 av dåvarande Krisberedskapsmyndigheten och drivs idag av MSB. All information som publiceras där är bekräftad av ansvariga myndigheter. MSB samordnar även myndigheternas kommunikation vid samhällsstörningar, genom att samla ansvariga runt behovet av kommunikation kopplat till händelsen.

Syftet med webbplatsen är att göra det lättare för allmänheten att hitta och ta del av viktig information från svenska myndigheter genom att samla informationen på ett ställe, och därmed minska risken för att felaktig information sprids. Krisinformation.se ska också stärka enskilda medborgares förutsättningar att fatta välgrundade beslut i en kris. Webbplatsen finns på svenska och engelska, och vid behov översätts information till de språk som bedöms vara viktiga för dem som drabbats hårdast av händelsen. Det finns också information på lättläst svenska för att nå ut till så många som möjligt.

Lilla Krisinfo – nästa generations beredskap

Sedan 2023 driver MSB webbplatsen Lilla Krisinfo, en hel webbplats framtagen specifikt för barn mellan cirka 8 och 15 år. På webbplatsen förklarar MSB vad som händer när något allvarligt inträffar och hur man kan förbereda sig, som vid strömvabrott, översvämningar och andra kriser. Språket och informationen är anpassat för och framtaget i samarbete med barn och unga. MSB har även tagit fram pedagogiskt material som skolor kan använda.

Befolkningsskydd och skyddsrum – konkret trygghet när det gäller

Befolkningsskyddet handlar om att kunna varna, skydda och flytta människor på ett säkert sätt med så få negativa konsekvenser som möjligt. I första hand ska samhället hjälpa dem som har svårast att klara sig själva. Ett fungerande befolkningsskydd stärker tryggheten och skapar tillit till att vardagen kan fortsätta även i kris.

MSB tillhandahåller ramar, instruktioner och metodstöd för aktörer som planerar skyddsåtgärder för civilbefolkningen. Det kan handla om föreskrifter, tillsyn, utbildning och kommunikationsmaterial.

Sverige är ett av världens skyddsrumstätaste länder. Sedan 2024 har MSB utökat kontrollerna av landets 64 000 skyddsrum, som ska vara iordningställda senast 2030. De flesta håller god teknisk standard och dessutom har 25 av 80 specialskyddsrum rustats upp, det vill säga stora skyddsrum som kan inrymma tusentals människor. Fastighetsägaren ansvarar för underhållet, och skyddsrummet ska kunna ställas i ordning inom två dygn.

Tryggare skolor och offentliga miljöer

När något allvarligt händer i en skola eller på en offentlig plats skakas hela samhället. Platser som ska vara trygga får plötsligt en annan betydelse, och frågan som många ställer sig är densamma: *Kan det hända här?*

MSB har inte huvudansvaret för säkerheten i skolor eller offentliga miljöer, men myndigheten har under det senaste decenniet varit med och drivit på utvecklingen av vägledningar och arbetssätt som stärker det förebyggande arbetet. Flera allvarliga händelser har format detta arbete.

Efter 2023 finns en ny vägledning om våld i skolor, kompletterad med utbildningar och övningar för skolpersonal. När skolskjutningen i Örebro inträffade två år senare hade många skolor redan förberett sig genom att öva enligt materialet. En efterföljande utvärdering visade att dessa förberedelser sannolikt bidrog till att minska konsekvenserna. Under samma år utbildades över 2 000 personer i MSB:s och länsstyrelsernas gemensamma satsning.

Också attentatet på Drottninggatan 2017 fick stor betydelse. Den första timmen visade hur snabbt informationsflödet kan bli ohanterligt och hur viktigt det är med en gemensam regional ledning. Erfarenheterna ledde till nya rutiner för informationsdelning och till utvecklingen av vägledningen ”Inbyggd säkerhet”, som visar hur trygghet kan byggas in i allt från torg och stationer till evenemang och kollektivtrafik.

Sedan dess har arbetssätten spridits till kommuner, stadsplanerare och fastighetsägare över hela landet. Målet är detsamma för alla: Att människor ska kunna röra sig fritt och känna sig trygga, där livet pågår som mest.

Höghörselns pump som är en av MSB:s förstärkningsresurser.
Foto: MSB, Johan Eklund.

6. En bomb i julhandeln och vägen mot ett säkrare samhälle

När bomber exploderade på Drottninggatan i december 2010 förändrades svensk säkerhet i grunden. Plötsligt stod det klart att kemikalier som fanns i vanliga butiker kunde användas för att tillverka sprängmedel. MSB fick en central roll i arbetet med att förstå hoten, täppa till luckorna i regelverken och bygga en modern struktur för att förebygga, agera och lära. Det här kapitlet berättar hur Sverige gick från chock till system – från julhandeln 2010 till totalförsvarsövningar femton år senare.

Hoten som formade 2010-talet

När den första explosionen hördes på Drottninggatan 11 december 2010 var julruschen i full gång. En bil hade exploderat, och några kvarter bort sprängde sig gärningsmannen själv till döds. Få skadades, men händelsen skakade landet.

Det var det första terrordådet på svensk mark i modern tid.

Kort därefter, sommaren 2011, drabbades Norge av dubbelattentatet i Oslo och på Utøya, där över 70 människor miste livet. Händelsen fick hela Norden att se över sin beredskap. För Sverige blev det startskottet för ett mer samlat arbete mot terrorism och farliga ämnen.

Under 2020-talet ökade användningen av stulna sprängämnen som en del av gängkriminellas uppgörelser. Bara under 2024 inträffade över 120 sprängdåd. De flesta använde stulen dynamit från byggarbetsplatser. Varje explosion blev en påminnelse om att teknisk kunskap, tillsyn och brottsförebyggande arbete hänger ihop.

MSB:s roll från regler till skydd

MSB bär på ett arv från Sprängämnesinspektionen, en expertmyndighet som i generationer arbetat med säker hantering av brandfarliga och explosiva varor. När hotbilden förändrades fick detta arbete en ny dimension: att inte bara reglera säkerhet utan också förebygga brott.

Från 2010 till 2025 deltog MSB i ett omfattande reformarbete. Bland annat skärptes lagstiftningen om sprängämneprekursorer (ämnen som kan användas vid bombtillverkning) flera gånger, senast genom den svenska anpassningen till EU-förordningen 2019/1148. Dessutom utvidgades tillståndsplikten, kommunernas tillsyn stärktes och ett nationellt register infördes för explosiva varor. Samtidigt pågick ett systematiskt arbete för att förebygga olyckor med kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära ämnen, så kallade CBRN-hot. Arbetet handlade både om att skydda människor och att hindra att material hamnar i fel händer.

Arbetet har gett resultat. Sverige har idag ett av Europas mest sammanhållna regelverk för hantering av farliga ämnen och ett brett samarbete mellan myndigheter, kommuner och näringsliv.

När det smäller – MSB:s förstärkningsresurser

Trots förebyggande arbete inträffar olyckor och explosioner. Då kan MSB stötta med nationella resurser – förstärkningar när kommunernas och regionernas egna resurser inte räcker. Som exempel används den nationella förstärkningsresursen Nationell urban sök och räddning (NUSAR) vid ras, terrordåd eller naturkatastrofer där byggnader har rasat. Här samarbetar räddningstjänster med experter, ingenjörer och hundekipage från Svenska Brukshundklubben.

För händelser med farliga ämnen finns CBRN-resurserna som har kem-enheter, saneringsteam, indikeringsutrustning och expertstöd. Dessa har använts både i Sverige och vid internationella insatser.

När TT-Lines passagerarfartyg Marco Polo gick på grund utanför Karlshamn i oktober 2023 orsakade det ett stort oljeutsläpp. MSB stödde kommunernas saneringsarbete och samordnade den nationella insatsen för oljeskadeskydd. Det finns ett brett nationellt nätverk för oljeskadeskydd, samordnat av MSB, där kommuner, kustregioner och grannländer samarbetar. Runt Östersjön har samarbetet utvecklat den gemensamma förmågan att hantera miljökatastrofer.

Lärandet efter katastrofen – från övning till verklighet

Varje kris leder till nya frågor: Vad fungerade? Vad måste bli bättre? MSB har under hela sin existens byggt upp en kultur där övning och lärande är en del av själva beredskapen. Övningsserier ger möjlighet att återkommande utveckla färdigheter och öva förmågan att samordna tillgängliga resurser.

Rescue Borealis – ett nordiskt test

Den internationella övningsserien Barents Rescue startade 2001, då med rysk medverkan. Två decennier senare lever traditionen vidare som Rescue Borealis 2025, en gemensam svensk-norsk-finsk övning. Syftet är att öva ländernas förmåga att ge och ta emot hjälp vid stora olyckor runt Nordkalotten.

Under en tidigare övning kunde de nordiska radiosystemen Rakel, Nødnett och Virve för första gången kopplas ihop, vilket blev en milstolpe för gränsöverskridande samverkan mellan de nordiska blåljusmyndigheterna.

SAMÖ – samverkansövningen

På nationell nivå arrangerar MSB samverkansövningen SAMÖ vart fjärde år. Scenarierna är realistiska och utmanande. SAMÖ 2023 prövade samhällets förmåga att hantera långvariga översvämningar och rasrisker i flera län. Lärdomen var tydlig: Samverkan fungerar bäst när relationer och rutiner byggts upp i förväg.

Metodförsök i Kiruna: Räddningstjänster från hela Sverige övar i rivningsbyggnader som förvandlats till en fiktiv krigszon. Foto: MSB.

När övningar blir "på riktigt"

En viktig del av övningar är förberedelserna, därför är även en avbruten övning lärande.

År 2011 fick den pågående kärnkraftsövningen SAMÖ-KKÖ avbrytas när jordbävningen och tsunamin i Japan orsakade katastrofen i Fukushima. Svenska experter som skulle öva fick istället stödja den verkliga krishanteringen.

Även Totalförsvarsövning 2020 påverkades av coronapandemin och gav nyttiga erfarenheter om ledning under störda förhållanden.

Övning av totalförsvar 2025–2027

Just nu pågår den största övningen i modern tid, Övning av totalförsvar 2025–2027. Här testas den nya strukturen för Sveriges beredskap, där civila och militära aktörer samarbetar tätare än någonsin. Målet är att bygga motståndskraft innan den provas på riktigt.

025
ETS
NSEN
ockholm

CYBER 2025 SÄKERHETS KONFERENSEN

Tillsam
stärke
vårt d
samhä

MSB anordnade nyligen Cybersäkerhetskongressen tillsammans med andra aktörer.
Foto: MSB, Jens Reiterer.

7. När cybersäkerheten blev allas ansvar

När internet blev samhällsbärande flyttade riskerna in i vardagen. Ett fel i en uppdatering kunde slå ut ett helt verksamhetssystem. Ett angrepp mot en enda leverantör kunde ge ringar på vattnet i hundratals kommuner och myndigheter. MSB:s roll växte i takt med att hoten ökade – från regler och incidentstöd till att också forma beteenden, öva förmåga och hålla ihop EU-direktiv som driver förändring. Här beskrivs några händelser de senaste decennierna som på olika sätt påverkat utvecklingen av cybersäkerheten i samhället.

Förändrad hotbild – från misstag till kedjeeffekter

Under lång tid var de flesta it-incidenter resultatet av mänskliga misstag och sårbarheter: återanvända lösenord, försenade uppdateringar, felaktiga konfigureringar eller ett klick på fel länk. Det är fortfarande de vanligaste vägarna in.

Attacker de senaste åren visar att samhällets sårbarhet ökar av få stora leverantörer av kritiskt viktiga tjänster. På vissa områden finns risk för monoberoende, när det enbart finns en enda leverantör av en viss tjänst.

Och 2025 visade attacken mot Miljödata hur sårbar en digital leveranskedja kan vara när många verksamheter förlitar sig på en enda aktör. I augusti 2025 drabbades Miljödata av en utpressningsattack som slog mot 160 svenska kommuner och regioner, myndigheter och företag.

Efter attacken har MSB åter varnat för brister i kommunernas cybersäkerhet; det har blivit bättre men många har inte ens grunderna i sitt säkerhetsarbete på plats. Lärdomen är enkel men krävande: Ett angrepp på en punkt kan bli ett problem för många. Därför måste både tekniken och beteendet hålla – hos alla, hela tiden.

Tänk säkert kampanjen för år 2025. Foto: MSB, Daniel Takács.

MSB:s roll inom cybersäkerhet

MSB har under många år hållit ihop det nationella arbetet med cybersäkerhet. MSB:s roll har samtidigt utökats: från att enbart ge regler och stöd vid incidenter till att fungera som ett nav för stöd och samordning genom verktyg, utbildningar och systematiskt lärande i både offentlig och privat sektor.

Här är några centrala delar av MSB:s cybersäkerhetsarbete:

- CERT-SE – navet i Sveriges cybersäkerhetsarbete: En central del av MSB:s cybersäkerhetsarbete är CERT-SE, Sveriges nationella incidentteam, som stöttat allt från små myndigheter till aktörer med samhällsviktiga funktioner för att höja den nationella förmågan att förebygga och hantera it-incidenter.
- Lägesbild genom obligatorisk incidentrapportering: Sedan 2016 har statliga myndigheter varit skyldiga att rapportera it-incidenter för att bidra till den samlade lägesbilden, vilket kan vara avgörande när många drabbas samtidigt.
- Skärpta krav genom NIS och NIS2: EU:s NIS- och NIS2-direktiv ställde krav på högre säkerhet i nätverk och informationssystem. Reglerna omfattade både offentliga och privata aktörer med samhällsviktiga tjänster. 15 januari 2026 införs en ny svensk cybersäkerhetslag baserad på NIS2.
- Praktiskt stöd till organisationer: Kampanjer som Tänk säkert (i oktober varje år) och verktyg som Cybersäkerhetskollen har hjälpt många organisationer att höja sin kunskapsnivå om cybersäkerhet.
- Övningar och utbildningar på nationell nivå: För att stärka Sveriges förmåga att hantera omfattande it-relaterade kriser har MSB under många år genomfört övningsserier och utbildningar tillsammans med andra myndigheter, däribland NISÖ (som står för National Cyber Security Exercise).

Lärdomar från tre stora händelser

Stuxnet (2010) – it-vapen mot industriella styrsystem

Vad hände? Angreppet mot kärntekniska anläggningar i Iran visade att det går att manipulera industriella styrsystem (alltså de datorer som styr pumpar, ventiler och andra fysiska processer) så att verklig, fysisk skada uppstod. Sådana miljöer kallas ofta ICS/OT-miljöer (*industrial control systems/operational technology*).

Lärdom: Skyddet av it-system och de system som styr driften av kritisk infrastruktur måste hänga ihop. Efter Stuxnet blev segmentering, övervakning och tydlig uppföljning centralt även i Sverige.

NotPetya (2017) – när leveranskedjan sprider cyberangreppet

Vad hände? Skadlig kod spreds via en programuppdatering och slog ut verksamheter globalt – hamnar, logistik, sjukvård. Stora delar av Ukrainas informationssystemsunderstödda infrastruktur drabbades och gjordes otillgänglig, däribland banker, elproducenter, sjukhus och flygplatser. Det uppskattas att tio procent av Ukrainas datorer förstördes som en konsekvens av cyberangreppet.

Lärdom: Ställ krav på leverantörer, isolera kritiska delar och ha testad backup och återställning.

Viasat (2022) – cyberangrepp före invasionen

Vad hände? Dagen före den ryska invasionen i Ukraina slog ryska hackare till mot Viasat. Cyberangreppet tros ha hämmat det ukrainska försvarets möjlighet att leda och samverka under krigets inledande fas. Konsekvenserna nådde också Centraleuropa, där över 500 000 bredbandskunder förlorade internetåtkomst. Ukraina kunde snabbt ersätta systemet med det satellitbaserade bredbandssystemet Starlink.

Lärdom: Resiliens stärks av förberedda alternativ och kontinuitetsplanering – en fungerande plan B.

MSB anordnade konferensen Dagen för samhällsviktiga kommunikationstjänster.
Foto: MSB, Per Larsson.

8. Teknik som håller ihop Sveriges beredskap

Sveriges beredskap vilar på att samhällsviktiga aktörer kan kommunicera, varna och samordna – även när mycket annat ligger nere. Bakom kulisserna finns system som få medborgare känner till, men som gör stor skillnad när det gäller. Det här kapitlet handlar om några av de tekniska lösningar som MSB ansvarade för eller utvecklade under sina år som myndighet.

Rakel – ett gemensamt radiosystem byggs och en ny myndighet tar ansvar

När MSB bildades 2009 pågick redan arbetet med att skapa ett nationellt, säkert radiosystem för blåljusorganisationer och samhällsviktiga aktörer. Behovet var tydligt. I början av 2000-talet använde myndigheter mer än 200 olika analoga radiosystem, vilket gjorde samverkan svårt, särskilt vid större händelser. Idén bakom Rakel (Radiokommunikation för effektiv ledning) var enkel: Ett gemensamt, robust och kryperat nät som täcker i princip hela landet.

Rakel byggdes färdigt 2010, i tid och inom budget. Den nya myndigheten fick ansvar för att förvalta och utveckla systemet, samtidigt som användarna själva valde utrustning och apparater.

Att staten äger infrastrukturen gjorde att Rakel kunde bli ett system som håller även vid stora påfrestningar. Det visade sig under stormar, bränder, nätavbrott – och under händelser där mobiltelefoni eller internet drabbades av störningar.

Idag täcker Rakel nästan 100 procent av befolkningen och används av över 650 aktörer: polis, räddningstjänst, sjukvård, Forsvarsmakten, kommuner, regioner och viktiga samhällssektorer som energi och kollektivtrafik.

Sverige, Norge och Finland valde tidigt liknande lösningar, vilket gjorde att systemen kunde kopplas samman över gränserna. Det gav nordiska aktörer möjlighet att samarbeta vid gemensamma insatser och övningar – något som blev allt viktigare i ett mer komplext säkerhetsläge.

Rakel blir SWEN – nästa generations säkra bredband

När MSB byter namn till Myndigheten för civilt försvar 2026 introduceras också nästa generation: SWEN – The Swedish Emergency Network.

Tetra-tekniken som Rakel bygger på har varit stabil och säker, men begränsad i kapacitet. I SWEN får användarna säkert bredband för tal, data och video. Det gör det möjligt att skicka filmer från drönare och helikoptrar, dela kartor och lägesbilder i realtid och använda smarta appar för ledning och samverkan. Målet är att alla Rakel-användare ska vara över i SWEN senast 2030 – en stor förändring för svensk totalförsvarsförmåga.

Det hemliga nätet SGSI – ett system som fungerar när internet inte gör det

Vad händer om internet slutar fungera? Hur kommunicerar då svenska myndigheter med varandra, EU och Nato? Svaret är Swedish Government Secure Intranet (SGSI).

SGSI är ett system som är helt åtskilt från internet, där trafiken mellan aktörer krypteras med Försvarsmaktens krypto. Därmed går det att utbyta känslig information, leda samhällsviktig verksamhet även vid svåra störningar och kommunicera över nationsgränser inom EU:s motsvarande system. MSB är systemägare i Sverige och ansvarar för att förvalta, utveckla och tillhandahålla tjänsten för relevanta aktörer.

Webbaserat informationssystem (WIS) – när lägesbilden byggs tillsammans

WIS är ett verktyg där aktörer delar och samlar information före, under och efter samhällsstörningar. Det används för omvärldsbevakning, lägesbilder och dokumentation vid händelser.

Systemet växte fram ur de tydliga lärdomar som drogs efter flodvågskatastrofen 2004, där bristen på samlad information och gemensamma lägesbilder pekades ut som ett av de stora problemen. I samma reformperiod tillkom även Krisinformation.se och de nationella samverkanskonferenserna. Alla hade samma mål: Att säkerställa att myndigheter kunde dela information snabbt, öppet och samordnat vid kriser.

Sedan dess har WIS blivit ett nav i svensk krisberedskap, inte minst eftersom det är öppet för alla aktörer i beredskapen och utvecklas av användarna själva. Här stöttar MSB med utbildning, support, lärande och övningar.

Varningens röst – Hesa Fredrik och andra VMA

Sverige har ett antal larmsystem. Äldst är systemet för utomhusvarning: Viktigt meddelande till allmänheten (VMA). Det första tutet hördes redan 1931, och det var i samband med det som tutan döptes till Hesa Fredrik av Dagens Nyheters krönikör Oscar Fredrik Rydqvist, som noterade att signalen lät lika hes som han själv.

Under åren har systemet moderniserats. Samhället har blivit bullrigare, så för att säkerställa att signalen verkligen hörs har MSB bytt ut de gamla trycklufts-sirenerna mot elektroniska ljudsändare med tydligare ljudbild. Detta ger även möjlighet att spela upp korta, inspelade meddelanden. Numera är systemet skyddat mot elektromagnetiska pulser och klarar strömbrott i upp till en vecka. MSB har även ansvarat för att dela ut varningsmottagare runt kärnkraft-verken, i form av små radioenheter som fungerar även vid långvariga avbrott.

Ett VMA går alltid ut via tv och radio, särskilt via P4 som är Sveriges beredskapskanal. Sedan 2017 kan VMA även skickas som sms, men massutskick kan vara långsamma och har begränsningar. Så nästa steg blir ett mer robust system: SE-Alert som bygger på ”cell broadcast”, en teknik som snabbt kan nå alla telefoner i ett område utan att belastningen ökar i mobilnäten. Under 2025–2026 har MSB regeringens uppdrag att planera införandet av SE-Alert, tillsammans med SOS Alarm och Post- och telestyrelsen (PTS).

Hesa Fredrik. Foto: MSB, Melker Dahlstrand.

Rymden som risk och resurs

De flesta tänker nog på rymden som något långt bort, men i själva verket påverkar händelser där ute våra samhällssystem varje dag. Solstormar kan störa elnät och satelliter, medan rymdbaserade system (som navigationssatelliter eller jordobservationsprogram) ger oss ovärderligt stöd varje dag här på marken.

Under sina år som myndighet arbetade MSB både med att förstå hoten från rymden och att dra nytta av de möjligheter som satellitdata ger, vilket är en kunskap som blivit allt viktigare i takt med att samhället blev mer tekniskt beroende. Sverige har således byggt upp en modern rymdberedskap tillsammans med forskare, EU och internationella aktörer.

Solstormen 2024 – när rymdväder blev vardagsnyhet

I maj 2024 drabbades jorden av den största solstormen på mer än två decennier. Den gav oss fantastiska norrsken, men också oro. Solstormar kan nämligen utgöra ett hot mot elnät, kommunikationsnät, satellitsystem och radiokommunikation. Efter midnatt natten mot lördag 11 maj utfärdades därför larm för geometrisk solstorm på nivå fem, den näst högsta på mätskalan. Det fick bland annat Svenska kraftnät att gå upp i beredskap och vidta åtgärder för att säkerställa elförsörjningen.

När stora solstormar inträffar slungas laddade partiklar ut i rymden med hastigheter på över 1 000 kilometer i timmen. Om jorden är i vägen för dessa kan de laddade partiklarna interagera med jordens magnetfält och övre atmosfär, och det är då vi brukar kunna se norrsken. Men det innebär också ökad risk för påverkan på våra tekniska system.

Solaktiviteten varierar i cykler om cirka elva år, och forskare bedömer att solmaximum för den här cykeln blir 2025 eller åren efter. Den förra cykeln hade sitt solmaximum ungefär samtidigt som MSB startade, 2009. Då gick bland annat NASA ut med en varning för ökad risk att solstormar skulle kunna påverka tekniska system. Men det fanns ingen beredskap då för att tolka och agera på den informationen.

När solstormar drabbat oss förr

Några år tidigare, 2003, drabbades Sverige av en solstorm som slog ut elnätet i Malmö – det tog tid innan dåvarande Sydkraft förstod vad som hänt. Det fanns då några enstaka fall av tidigare omfattande störningar: 1859 orsakade Carrington-händelsen stora skador på telegrafnätet både i Europa och Nordamerika, 1921 förstördes en telefonstation i Karlstad och 1989 drabbades miljoner invånare i Kanada av ett flera timmar långt strömavbrott. Händelserna visar hur sårbara tekniska system är, och hur viktigt det är med beredskap.

Beredskap växer fram – forskare och MSB i samarbete

Under flera år arbetade MSB med området solstormar tillsammans med forskare på den europeiska rymdorganisationen European Space Agency (ESA), EU-kommissionen, brittiska Met Office och amerikanska National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA). Man delade kunskap, övade olika scenarier och förberedde tydliga larmkedjor och rutiner. Samarbetet lade grunden för den solstormberedskap Sverige har idag, med ett fungerande larmsystem, ökad medvetenhet om fenomenet och stärkt beredskap för kraftiga solstormar.

EU:s rymdprogram – stöd från omloppsbana

Under 2010- och 2020-talen blev EU:s rymdprogram en allt viktigare del av Europas beredskap, och MSB fick flera centrala roller i att göra den kapaciteten tillgänglig för Sverige.

Bland annat fungerade MSB som nationell kontaktpunkt för Copernicus EMS, en tjänst med bilder via satellit. Via MSB kan aktörer aktivera tjänsten vid bränder, översvämningar eller naturkatastrofer och få snabba satellitdata som stöd för lägesbild och beslut. De detaljerade kartorna i Copernicus EMS gjorde det möjligt för räddningstjänster och myndigheter att följa utvecklingen nästan i realtid.

Även Galileo, EU:s egen motsvarighet till GPS, fick en roll i den svenska beredskapen. MSB hade nationellt ansvar för Galileos särskilda PRS-tjänst som gav samhällsviktiga aktörer tillgång till krypterad och störningssäker navigering. Och ovanför allt detta växte ytterligare ett system fram: EU:s navigationssystem Galsatcom. Det var EU:s satsning på robust och säker satellitkommunikation, som byggdes för att minska beroendet av kommersiella eller utländska aktörer. Under 2025–2026 genomförs de första testerna, med MSB som behörig myndighet och samordnare i Sverige.

Tillsammans gav dessa rymdprogram Sverige en ny dimension i krishanteringen: Ett stöd från omloppsbana som kunde stärka lägesbilder, säkra kommunikationen och ge precision även när mycket annat är osäkert.

Jordskredet vid Stenungsundsmotet. Foto: MSB, Trafikverket.

9. Klimatförändringarnas nya utmaningar

Sverige har ett nyckfullt klimat. Skyfall som överrumplar hela städer, stormar som fäller skogar, extremvärme som pressar elnät och snöoväder som stoppar trafiken på bara några timmar.

De senaste två decennierna har därför präglats av ett skifte: från att reagera på oväder när de inträffar till att bygga en långsiktig och systematisk klimatrobusthet. I den utvecklingen har MSB haft en central roll – före, under och efter allvarliga naturhändelser.

MSB:s arbete före, under och efter naturhändelser

MSB:s arbete med extremt väder bygger på tre huvuddelar.

Före naturhändelser: MSB tar fram kartor, data och analyser som kommuner använder vid samhällsplanering. Översvämningsportalen samlar nationella karteringar och riskanalyser. Statsbidraget för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor har varit över 1,6 miljarder kronor mellan 2015 och 2024.

Under naturhändelser: MSB stödjer kommuner och länsstyrelser med lägesbilder, expertstöd och samordning av resurser. Förstärkningsresurser som översvämningsbarriärer, pumpar och sandsäcksmaskiner används för att skydda samhällsviktig verksamhet.

Efter naturhändelser: MSB utvärderar händelserna, sprider lärdomar och reviderar metodstöd och vägledningar som förbättrar robustheten i samhällets planering.

Skyfall och oväder

Skyfallet i Gävle 2021, ovädret Hans 2023 och skyfallen i Västernorrland 2025 visade hur snabbt stora mängder vatten kan förändra en stads funktionalitet. Lärdomarna från dessa händelser har lett till förbättrade dagvattensystem, ökad kartering av mindre vattendrag och mer proaktiv samordning mellan kommuner och länsstyrelser.

MSB:s utvärderingar har betonat vikten av tidiga åtgärder och tydligare planeringsunderlag inför framtida extremregn.

Ras, skred och erosion

Ras och skred kan få stora konsekvenser när marken förändras av nederbörd och erosion. Skreden i Gjerdrum i Norge 2020 och Stenungsund vid E6:an 2023 visade att risken är reell även i Norden. MSB och Statens geotekniska institut (SGI) har därför kartlagt tio nationella riskområden där förebyggande åtgärder är särskilt viktiga. Kommuner får stöd i form av expertkunskap, statsbidrag och planeringsunderlag.

Stora delar av vägbanan på E6:an i höjd med Stenungsundsmotet rasade på grund av skredet. Foto: Jonas Axelsson, Trafikverket.

Snöoväder

Uppemot 1 000 bilar fastnade på E22 mellan Hörby och Kristianstad i januari 2024. Många människor fick sitta kvar nästan ett dygn innan de evakuerades. ”Senfärdig” blev omdömet efteråt. Snöovädet visade att Sverige behövde mer proaktiva rutiner vid kraftigt snöfall. Efter MSB:s utvärdering skrevs handlingsprincipen och krav på tidigare samverkan in i myndigheternas regleringsbrev från 2025. Utvärderingen påminde också om vikten av att känna andra aktörer, planera och öva och att den regionala samverkansförmågan behöver stärkas.

Övningsmiljöer för extrema händelser

MSB:s övningsfält i Sandö och de unika övningsmiljöerna i Kiruna (på grund av flytten av delar av staden) erbjuder realistiska förutsättningar för att träna räddningstjänster och andra aktörer i tunnlar, rasområden, raserade byggnader och andra komplexa miljöer. Erfarenheter härifrån används nationellt i utvecklingen av metoder och vägledningar.

Värme och andra klimatrisker

Extremvärme påverkar både människor och tekniska system. En värmebölja kan leda till ökad risk för svårsläckta bränder i skog och mark. Belastningen på elförsörjningen ökar dessutom vid höga temperaturer eftersom kraftverk och serverhallar måste kylas, och vid extrem hetta drabbas järnvägsspår av så kallade solkurvor. Äldreomsorg och sjukvård behöver också ta särskild hänsyn till människors hälsa och välmående.

MSB arbetar med värmekarteringar och vägledningar som hjälper kommuner att identifiera riskområden, planera skyddsåtgärder och förstå hur värmeböljor påverkar elnät, järnväg och vårdsystem. Händelser i andra länder, som vulkanutbrotten på Island 2010 och 2014, har också lett till förbättrade rutiner för samordning och analys av internationella naturfenomen.

Sammanfattning

Under två decennier har MSB tillsammans med kommuner, länsstyrelser, SGI, SMHI och andra myndigheter byggt upp starkare kartunderlag, tydligare vägledningar, mer träffsäkra statsbidrag, proaktiv samordning och nya övningsmiljöer. Resultatet är ett samhälle bättre rustat att möta extrema väderhändelser – med fokus på förebyggande arbete, snabba förstärkningar och kontinuerligt lärande.

Vädet kan vi inte påverka men överallt pågår arbete för att rusta oss mot mer frekventa extrema vädertyper som skyfall, stormar, extrem värme och kraftiga snöfall. Vissa naturhändelser har lett till en tydlig beredskapshöjning i samhället. Ett exempel på det är stormen Gudrun 2005 som orsakade omfattande och långvariga elavbrott. Det ledde bland annat till ökade investeringar för att gräva ner kraftledningar. Totalt omfattar det svenska elnätet idag 596 000 kilometer kraftledningar, varav 444 000 kilometer är jordkabel (Källa: Energiföretagen 2024).

Sammanträde i MSB:s stabsrum i Karlstad. Motsvarande funktion på MSB i Stockholm finns med på länk. Foto: MSB, Johan Eklund.

10. Digital mognad

Verksamhetsstöd är en central funktion i varje organisation, allt det där som måste fungera i vardagen: ekonomi, kompetensutveckling, fastighetsförvaltning, it-stöd och säkerhetsarbete, kommunikation, arkivfunktioner och lokaler – för att nämna några exempel.

Det som utmärker verksamheten i MSB kanske kan beskrivas som tidig digital mognad. Det beror på de arbetsuppgifter myndigheten har, men även på arbetsformerna. Två leveranser kan åskådliggöra MSB:s utveckling: dels gällande att använda digital teknik för möten, dels gällande den moderna formen av kontorslandskap – en så kallad aktivitetsbaserad arbetsplats.

Digitala stabsmöten

Den lägesbildsfunktion som byggdes i Karlstad och i Stockholm inför bildandet av MSB är ett viktigt verktyg för samverkanskonferenser och avstämningsmöten – ett civilt ”war-room” med plats för oändligt många deltagare, men också plats för 30–40 deltagare fysiskt runt bordet i två sammanträdesrum placerade 30 mil från varandra.

MSB etablerade redan första verksamhetsåret vana vid dagliga digitala avstämningsmöten för att skapa en intern lägesbild och överblick över alla pågående insatser, nationella såväl som internationella. Varje funktion rapporterade kort om aktuella frågor eller förvarnade om inkommande ärenden – dessa morgonmöten tog sällan mer än 15 minuter.

Med modern teknik kunde antalet resor minska. Videokonferensmöten blev en vana för många på MSB som sparade tid, pengar och miljön, långt innan pandemin tvingade all verksamhet i samhället att lära sig regelbunden användning av digitala möten.

Värt att nämna är också användningen av teknik inom utbildningarna – distansstudier, övningar och databaserade simuleringar som övar beslutsledning vid snabba förlopp har öppnat nya möjligheter både för säkrare övningar, repetitionsutbildningar och vidareutbildningar.

Aktivitetsbaserad arbetsplats

Behovet av fler mötesrum med kapacitet för videokonferenser påverkade utvecklingen av arbetsformer och lokaler. Det ledde till att MSB relativt tidigt intresserade sig för aktivitetsbaserade arbetsplatser.

Föregångaren Krisberedskapsmyndigheten hade kontorslokaler i tre olika fastigheter på Kungsgatan, lokaler med små kontor som var dåligt anpassade för verksamheten och som inte heller uppfyllde kraven på säkerhet. MSB:s kontor i Stockholm flyttade därför 2012 till säkrare lokaler på Fleminggatan, och fick då en flexibel arbetsplats med såväl mer ändamålsenliga arbetsplatser som bättre möteslokaler och utökad möjlighet till videokonferensmöten. De nya lokalerna bestod av ett kontorslandskap kompletterat med hörnor för telefonsamtal och många stora och små mötesrum. Ganska snart utvecklades det till kontorsöar där olika funktioner samlades, snarare än olika kontorsområden för olika typer av aktiviteter.

År 2018 flyttade MSB:s kontor i Karlstad från Karolinen till nybyggda lokaler på Tullhusgatan. Erfarenheter från Fleminggatan bidrog här till en aktivitetsbaserad arbetsplats, med gott om mötesrum och teknisk utrustning för videomöten. Året därefter flyttade MSB Stockholm till Tomtebodan i Solna, och även där till bättre anpassade lokaler.

Den nya inredningen på MSB:s kontor i Karlstad och i Solna hade sina brister, men också fördelar. Under mitten och slutet av 2010-talet skulle många statliga myndigheter införa aktivitetsbaserade arbetsplatser, medan forskare följde utvecklingen och bevakade arbetsmiljöperspektivet. De aktivitetsbaserade arbetsplatserna fyller även ett annat behov: Lokalerna används mer effektivt eftersom många anställda tillbringar en del av sin arbetstid på kundbesök, möten och efter pandemin på hemarbetsplatsen.

MSB:s logotyp – symbolen för ett säkrare samhälle i en föränderlig värld

**Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap**

I samband med bildandet av myndigheten 2009 moderniserades inte bara arbetssätt och organisation. Även myndighetens visuella identitet fick sin form. MSB:s logotyp togs fram av organisationskommittén inför bildandet av den nya myndigheten under hösten 2008. Den symbol som till slut röstades fram visade sig fungera väl. Namnet MSB finns med i den, och samma kortnamn på myndigheten har använts på alla språk.

Logotypen är en illustration av visionen *Ett säkrare samhälle i en föränderlig värld*:

”Två klossar – den ena står fast, robust, den andra ruckad ur sitt läge, vriden några grader i ett tillstånd av tillfälligt kaos. I vila. Alltid beredd, stabil, för att balansera den andra klossen i evig rörelse. I centrum finns MSB.”

Den röda färgen kan i vissa fall påminna om hjälporganisationer som Röda Korset, och det har haft betydelse för medarbetare som har deltagit i MSB:s internationella insatser världen över.

Slutligen finns även en liten blinkning till kommunala räddningstjänster, som ofta använder en åttauddig stjärna som symbol.

11. Internationella samarbeten och forskning

Samhällsskydd och beredskap slutar aldrig vid nationsgränsen. Händelser som skogsbränder, översvämningar, cyberangrepp eller utsläpp av farliga ämnen rör sig snabbt över både geografiska gränser och sektorer. Därför blev MSB:s internationella samarbeten en central del av myndighetens arbete – från EU till Nordamerika och det arktiska området. Samarbetena gav Sverige tillgång till kunskap, resurser och metoder. Det gjorde det också möjligt att bidra med erfarenheter från ett land som ofta varit tidigt ute inom krisberedskap.

Samarbetet inom EU – en växande del av svensk beredskap

EU-samarbetet har haft stor påverkan på hur Sverige hanterar kriser och samhällsstörningar. MSB berördes av ett brett spektrum av EU:s politikområden: från humanitärt bistånd och civilskydd till frågor om migration, farliga ämnen, kritisk infrastruktur och forskning. Det var ett landskap som förändrades snabbt, och där EU:s arbete med att stärka den gemensamma motståndskraften accelererade.

Ett tydligt exempel var CER-direktivet (Directive on the Resilience of Critical Entities). Det var ett EU-direktiv som slog fast att medlemsstaterna ska säkerställa att samhällsviktig verksamhet kan förebygga, motstå och hantera avbrott – oavsett om orsaken är en naturkatastrof, en terrorhandling, en pandemi eller en annan allvarlig händelse. Direktivet omfattade områden som energiförsörjning, finansiella tjänster, hälso- och sjukvård, livsmedelsförsörjning, dricksvatten och transporter.

För MSB innebär detta en allt större roll i att stärka Sveriges egen robusthet och samtidigt bidra till gemensamma lösningar inom unionen.

Östersjöregionen – ett område där länderna behöver varandra

I Östersjöregionen finns några av Europas mest trafikerade farleder, känsliga ekosystem och omfattande energiinfrastruktur. Här har samarbetet varit avgörande för att förebygga och hantera olyckor som snabbt kan få gränsöverskridande konsekvenser.

Sedan 2013 har MSB, tillsammans med CBSS-sekretariatet, ett samordningsansvar för policyområde Säkerhet (Policy Area Secure) inom EU:s Östersjöstrategi. Forumet för detta arbete sker genom Östersjöstaternas råd – Council of the Baltic Sea States (CBSS) – där Sverige, Norge, Danmark, Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland och Island deltar. Syftet med Östersjöstaternas råd är att stärka förmågan för att kunna hantera större gränsöverskridande olyckor eller naturkatastrofer. Men i policyområdet ingår även samarbetet kring brottsförebyggande åtgärder – ett exempel på hur brett säkerhetsbegreppet blivit.

Nordamerika – långsiktiga samarbeten om forskning och utveckling

Samarbetet med USA blev tidigt en av MSB:s viktigaste kunskapskanaler. Sverige är ett av tretton länder som ingår i ett avtal om forskning och utveckling inom samhällssäkerhet med USA:s departement för inrikes säkerhet, Department of Homeland Security (DHS). Avtalet har funnits sedan 2007 och omfattar bland annat

- CBRN (exempelvis att analysera radioaktiva ämnen och att upptäcka spår av explosiva ämnen)
- informations- och cybersäkerhet
- säkra kommunikationer
- utveckling av förmåga och teknik för de blåljusaktörer som är först på plats (så kallade "first responders").

Sedan 2014 har MSB ett liknande samarbetsavtal med Defence Research and Development Canada (DRDC), Kanadas ledande vetenskapliga och tekniska organisation för försvars- och säkerhetsfrågor. Ett annat avtal finns mellan MSB och den amerikanska katastrofhanteringsmyndigheten Federal Emergency Management Agency (FEMA), där MSB bemannar en befattning vid svenska ambassaden i Washington DC sedan flera år.

Sammantaget har dessa partnerskap och samarbeten gett Sverige tillgång till avancerad forskning, teknikutveckling och kunskap, som annars hade tagit många år att bygga upp på egen hand.

Den nordiska familjen – nära, operativ och historiskt stark

I Norden är avstånden korta, och riskerna ofta delade. Därför har samarbetet alltid varit nära. Inom MSB:s ansvarområde bör Haga-samarbetet och Nordred lyftas fram.

Haga-samarbetet började 2009 när de nordiska ministrarna för samhällsskydd och beredskap möttes på Haga slott i Stockholm för att stärka ländernas gemensamma hantering av olyckor och kriser. I november 2024, påverkat av det förändrade säkerhetsläget och att alla länder nu är medlemmar i Nato, antogs en tredje Haga-deklaration med visionen: *”Ett robust Norden utan gränser.”*

Visionen uttrycker vad samarbetet handlat om från början: minskad sårbarhet, starkare operativ förmåga och snabb återställning efter kriser. Samarbetet har även vidgats mot totalförsvaret och omfattar gränsöverskridande civil-militärt samarbete.

Under ledning av den nordiska GD-kretsen har ett nordiskt sekretariat bildats. En roterande gemensam chefskurs genomförs årligen. Under senare tid har samarbetet kring försörjningsberedskapsfrågor intensifierats.

Ett annat exempel är Nordred, det nordiska räddningstjänstsamarbetet som ursprungligen startade 1989 och som Sverige anslöt sig till 1992. Nordred främjar dels operativ samverkan över landgränserna i räddningsinsatser, dels internationella samarbeten för att utveckla räddningstjänsten. Därmed innebär det ett praktiskt samarbete som varit viktigt i många situationer under årens lopp.

FN och det globala perspektivet

Genom FN bidrog MSB till Sveriges breda engagemang i att förebygga konflikter, stödja fredsprocesser och bygga upp samhällen efter katastrofer. MSB var också nationell kontaktpunkt för Sendai-ramverket, som är FN:s globala riktlinjer för hur risker och konsekvenser av olyckor och katastrofer ska minskas. Många av de internationella insatser som MSB genomfört under åren har skett i nära samarbete med FN och dess organisationer.

Arktiska rådet – beredskap i en känslig region

I Arktis möts några av världens mest krävande miljöer och mest strategiska farleder. Arktiska rådet består av Kanada, Danmark, Finland, Island, Norge, Ryssland, Sverige och USA. Det är samarbeten där praktiskt kunnande och områdesspecifik beredskap är avgörande.

Under rådet finns arbetsgruppen Emergency Prevention, Preparedness and Response (EPPR), där MSB tillsammans med Kustbevakningen, Sjöfartsverket och Strålsäkerhetsmyndigheten deltar i tre expertgrupper som arbetar med sök och räddning, miljöräddning till sjöss (bland annat oljeskador) och strålningsområdet.

Andra internationella forum

MSB deltog även i OECD:s High Level Risk Forum (HLRF), som är ett av de viktigaste expertforumen för frågor som ligger nära MSB:s uppdrag. Här deltar länder från hela OECD-kretsen, med USA/DHS som ordförande och bland andra Japan, Australien och Kanada som återkommande medlemmar.

Forskning – långsiktig kunskapsuppbyggnad

MSB:s forskningsverksamhet har varit en av myndighetens mest långsiktiga satsningar. Varje år satsar MSB cirka 100 miljoner kronor på behovsriktad forskning som ska vara möjlig att tillämpa i samhället, fördelat på runt 60 projekt. Det är oftast tvärvetenskapliga projekt med samarbeten både inom och utanför Sverige. Och resultatet sprids, bland annat via Forskningsbanken. Där finns forskningsbaserad kunskap redo att användas inom räddningstjänst, krisberedskap och civilt försvar.

Det är verksamhet som är långsiktig, systematisk och omfattar många vetenskapliga discipliner. Internationella samarbeten sker inom EU (Horizon), Nato (Science for Peace), Norden (NordForsk) samt bilateralt med USA (DHS Science and Technology). Forskningen spänner över många discipliner – allt från teknik och naturvetenskap till beteendevetenskap och samhällsstudier – och har stärkt grunden för både krisberedskap och civilt försvar.

12. Informationspåverkan och psykologiskt försvar

Informationspåverkan har under 2000- och 2010-talen blivit en allt viktigare del av Sveriges säkerhetspolitiska verklighet. Det psykologiska försvaret handlar om samhällets förmåga att upptäcka och stå emot otillbörlig informationspåverkan från främmande makt. Otillbörlig informationspåverkan innebär att man inte är tydlig med vem man är och vad man egentligen vill. År 2022 bildades Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF) och har sedan dess haft det övergripande ansvaret för att utveckla och samordna det psykologiska försvaret. Här beskrivs hur MSB lade grunden till dagens arbete.

Psykologiskt försvar återuppstår

När MSB bildades 2009 övertog myndigheten en del av de uppgifter som tidigare låg hos Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF). Bland annat handlade det om att samordna Mediernas beredskapsråd, fördela medel för att stärka etermedieberedskapen och att utveckla webbplatsen Krisinformation.se – en funktion som byggdes upp av Krisberedskapsmyndigheten. Detta ansvar är betydelsefullt eftersom korrekt och bekräftad information är en viktig del av det psykologiska försvaret.

MSB fortsatte den kunskapsuppbyggande verksamhet som fanns inom Styrelsen för psykologiskt försvar, bland annat genom opinionsstudier, finansiering av forskning, information om krisberedskap och totalförsvar till 18-åringar, utbildning och genom att ge ut broschyren Om krisen eller kriget kommer (2018). Samtidigt användes själva begreppet ”psykologiskt försvar” allt mer sällan i myndighetsinstruktioner och propositioner, men själva verksamheten fanns alltså kvar.

Ett förändrat omvärldsläge – och ett begrepp som återvände

Efter Rysslands olagliga annektering av Krim 2014 förändrades omvärldsläget markant. Därefter ökade inslaget av otillbörlig informationspåverkan, det vill säga vilseledande information som sprids avsiktligt av främmande makt i syfte att påverka intressen och beslutsfattare.

I den försvarspolitiska inriktningspropositionen för 2016–2020 gjorde regeringen därför bedömningen att det försämrade omvärldsläget aktualiserade behovet av ett psykologiskt försvar. Därefter började MSB utveckla sin kompetens på området mer systematiskt. För att stärka Sveriges förmåga att förstå hur informationspåverkan fungerar och hur man kan bygga motståndskraft skedde detta arbete i nära samarbete med bland annat Natos center för strategisk kommunikation i Riga (Nato StratCom CoE) samt EU:s East StratCom Task Force och Western Balkans StratCom Task Force.

En ny myndighet tog form

Behovet av ett samlat nationellt ansvar gjorde att regeringen tillsatte en utredning. I maj 2020 presenterades betänkandet ”En ny myndighet för att stärka det psykologiska försvaret”.

1 januari 2022 bildades Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF). MPF tog därmed över det nationella ansvaret, men MSB:s år av kunskapsuppbyggnad, utvecklingsarbete och internationella samarbeten utgjorde en stor del av det fundament som den nya myndigheten byggde vidare på. Det psykologiska försvaret återuppstod därmed som begrepp, men hade aldrig försvunnit i praktiken.

Epilog

Denna skrift sammanfattar den utmanande tid som MSB verkat i. Det visar hur myndigheten och dess medarbetare utvecklats, och kännetecknats av att vara redo att lära, förändras och utvecklas. MSB har varit med och hanterat omvälvande händelser för vårt land. Från den globala pandemin svininfluensan 2009, flyktingvågen 2015, skogsbränderna 2014 och 2018, coronapandemin 2020 till Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022.

Till detta kan vi lägga en ständigt ökande hantering av cyberhändelser och på senare tid också sabotage och andra hybridhändelser som påverkar vårt samhälle och vittnar om det allvarliga säkerhetspolitiska läge vi nu lever i. Varje gång har MSB dragit viktiga slutsatser och utvecklats. Nu tar vi ytterligare steg framåt. Regeringen har höga förväntningar på en skyndsam utveckling i det civila försvaret och på Myndigheten för civilt försvar som den ledande myndigheten. Med oss i det fortsatta arbetet har vi lärdomar, kompetens och resultaten av allt det arbete som MSB genomfört sedan starten 2009.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap blir Myndigheten för civilt försvar

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har fått ett nytt namn – Myndigheten för civilt försvar. Förändringen är en konsekvens av det försämrade säkerhetspolitiska läget i vår omvärld. Vi behöver planera för att det kommer vara så under överskådlig tid. Namnbytet tydliggör kopplingen mellan vårt uppdrag och vår roll i samhället. Det civila försvaret behöver stärkas skyndsamt, effektivt och samordnat och mot den bakgrunden har regeringen utsett oss till den ledande myndigheten för civilt försvar. Det är inte en ny verksamhet som vi bygger upp, utan en förändring i våra prioriteringar och vårt mindset utifrån de krav som det allvarliga säkerhetspolitiska läget ställer på oss. Det nya namnet är ett uttryck för den roll och det ansvar som Myndigheten för civilt försvar axlat inom Sveriges totalförsvar. Som ledande myndighet ska vi säkerställa att samhället är förberett för kris, höjd beredskap och krig, med kriget som det dimensionerande hotet och det civila försvaret som den prioriterade uppgiften.

Vi är den ledande, inriktande och samordnande myndigheten för det civila försvaret

Vårt uppdrag sammanfattas i fem huvudpunkter:

- Vi leder och skapar handlingskraft i den samlade civila hanteringen av krig och kriser nationellt för att det civila och militära försvaret ska vara samordnat.
- Vi hanterar kriser nationellt och internationellt – och som allierade i krig.
- Vi utvecklar och stärker förmågan i hela samhället så att vi tillsammans kan agera om det värsta skulle hända.
- Vi håller samman förberedelserna för att vid krig kunna skydda befolkningen och därmed upprätthålla försvarsviljan.
- Vi bidrar till att räddningstjänsten kan fungera både i vardagen, vid kriser och olyckor, och ytterst i krig.

Även i vårt fortsatta arbete är grunden nära och förtroendefulla relationer med andra aktörer – myndigheter, kommuner, regioner, företag, organisationer och allmänheten. Vi behöver jobba tillsammans. Det är bara tillsammans som vi bygger ett starkt civilt försvar. Som ledande myndighet har vi fullt fokus på en skyndsam höjning av förmågan och en fortsatt utveckling av det civila försvaret. Nu är det viktigt att totalförsvarsperspektivet beaktas i all samhällsplanering och beslutsfattande. Vi behöver fortsätta och aktivt bidra till att en kultur av proaktivitet och handlingskraft implementeras i hela det svenska beredskapssystemet.

En snabb förmågehöjning och ett utvecklat samarbete är avgörande även inom beredskapssektorn Räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen.

Myndigheten för civilt försvar tar ett samlat grepp för att bygga ett sammanhållet skydd av civilbefolkningen, där varning och alarmering, skyddsrum, utrymning och inkvartering fungerar som ett integrerat system. Särskild vikt läggs vid skyddsrum samt innovation inom varningssystem. När det gäller räddningstjänst under höjd beredskap är såväl kompetenshöjning som personella- och materiella resursförstärkningar i fokus. Personalförsörjningsfrågan är avgörande och myndigheten planerar för civilplikt med lång grundutbildning och mönstring.

Motståndskraft handlar om samhällen som står emot och återhämtar sig, minimerar långsiktiga störningar i vardagen och bidrar till ekonomisk stabilitet.

Myndigheten för civilt försvar hanterar kriser i vardagen och ger stöd i aktörers förebyggande arbetet. Vi har ansvar för civilt försvar, krisberedskap och skydd mot olyckor. Det är kriget som är det dimensionerande hotet för vår verksamhet, och vårt fokus ligger på det civila försvaret. Vi vet också att vårt ansvar rörande cybersäkerhet kommer att övergå till FRA 1 juli 2026.

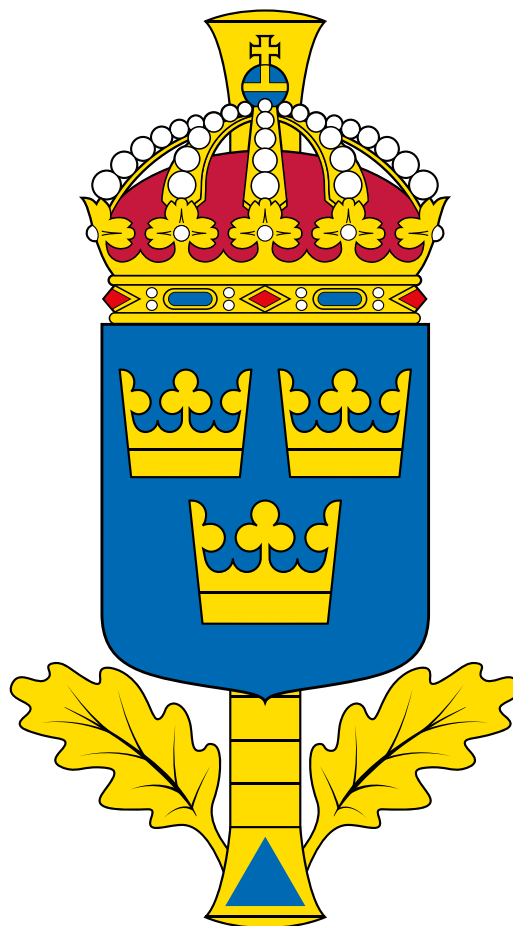
Målet är ett motståndskraftigt och robust samhälle där hela samhället involveras. Ett starkt civilt försvar bygger på ett samhälle som fungerar i vardagen och där människor känner tillit till samhällets förmåga att bistå vid allvarliga händelser och ytterst krig.

Nu krävs det initiativkraft och en gemensam kraftsamling av alla aktörer. Det är tillsammans vi försvarar Sverige, vårt sätt att leva, varandra och våra allierade.

Tillsammans för ett starkt civilt försvar.

Mikael Frisell,

(Första) generaldirektör för Myndigheten för civilt försvar

Det heraldiska vapnet för Myndigheten för civilt försvar, formgivet av statsheraldikern Davor Zovko.

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se

Publikationsnummer: MSB2655 – januari 2026 ISBN-nummer 978-91-7927-678-2